

Elisabeth Gulløy

Journalister og personvern
- om personvernproblematikk og
Datatilsynet

Notater

Forord

Våren 1997 har Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomført en undersøkelse blant journalister om holdninger til personvern og bruk av Datatilsynet. 25 journalister er intervjuet pr telefon ved hjelp av en samtaleguide: et åpent spørreskjema. Spørsmålene dreier seg om deres syn på personvernproblematikk, deres bruk av Datatilsynet og deres syn på Datatilsynets informasjonsvirksomhet.

Samtidig med gjennomføringen av undersøkelsen blant journalister er det også foretatt en større intervjuundersøkelse om betydningen av personvern og holdninger til personvernsspørsmål i Norge. Et representativt utvalg på 1542 personer er intervjuet.

Resultatene fra de to undersøkelsene presenteres i hver sin rapport. Denne rapporten omhandler resultatene av undersøkelsen blant journalister.

Begge undersøkelsene er finansiert av Datatilsynet og Statens informasjonstjeneste.

Intervjumateriellet er utarbeidet av ei prosjektgruppe bestående av Hege Njaa og Knut-Brede Kaspersen i Datatilsynet, Jan Ivar Bøe og Marianne Drag i Statens informasjonstjeneste og Elisabeth Gulløy i SSB. All intervjuing, bearbeiding og presentasjon av datamaterialet er utført av SSB.

Takk til Arne Olsen Tovik, NRK Telemark, som har bidratt med veiledning ved utarbeiding av intervjumateriell.

Oslo, juni 1997

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	3
HVORFOR EN UNDERSØKELSE OM PERSONVERN BLANT JOURNALISTER?	5
HVILKE PROBLEMSTILLINGER ØNSKER VI Å FÅ SVAR PÅ?	5
OM FORMÅL, METODEVALG OG MULIGHETER FOR SLUTNINGER	6
INFORMANTENE OG GJENNOMFØRINGEN	7
UTVELGELSEN AV INFORMANTER	7
SAMTALEGUIDEN	8
INTERVJUINGEN	8
BEARBEIDING OG PRESENTASJON AV RESULTATENE	9
OM PERSONVERNPROBLEMATIKK: HVORDAN GÅR DET MED PERSONVERNET ?	11
HAR GRENSENE FOR DET VI KAN KALLE PRIVATLIVETS FRED FLYTTA SEG DE SISTE ÅRENE?	11
PÅ HVILKE MÅTE HAR GRENSENE FOR PRIVATLIVETS FRED FLYTTA SEG?	11
LOVER OG REGLER OM PERSONVERN: ER DE FOR SVAKE, FOR STRENGE ELLER STORT SETT SLIK DE BØR VÆRE? ...	14
OMRÅDER DER REGLENE ER FOR SVAKE	15
OMRÅDER DER REGLENE ER FOR STRENGE	16
DAGENS UTFORDRINGER	17
PERSONVERN I REDAKSJONENE	19
OPPSUMMERING	20
HVORDAN BRUKER JOURNALISTENE DATATILSYNET?	21
JOURNALISTERS BRUK AV DATATILSYNET: KONTAKTFORM, INITIATIV, INFORMASJONSKANALER	21
BRUK AV JOURNALEN	22
OPPSUMMERING	23
HVA SYNES JOURNALISTENE OM DATATILSYNET?	25
DATATILSYNET SOM INFORMASJONSLEVERANDØR	25
DATATILSYNET I FORHOLD TIL ANDRE STATSETATER	27
DAGENS PRIORITERINGER - ER DE RIKTIGE?	27
HVILKE SATSINGSOMRÅDER BØR DATATILSYNET HA?	28
OPPSUMMERING	30
HVILKE MOTSETNINGER SER VI?	32
VEDLEGG: SAMTALEGUIDE	33

TABELLOVERSIKT

TABELL 1 EGENSKAPER VED INFORMANTENE. MEDIENES DEKNINGSOMRÅDE, LOKALISERING, STØRRELSE OG TYPE, OG INFORMANTENS KJØNN	8
TABELL 2 EGENSKAPER VED INFORMANTENE MED LITEN ELLER INGEN KONTAKT MED DATATILSYNET	21
TABELL 3 EGENSKAPER VED INFORMANTENE SOM HYPPIG TAR KONTAKT MED DATATILSYNET	21
TABELL 4 BRUKEN AV ULIKE INFORMASJONSKANALER: ANTALL GANGER INFORMASJONSKANALENE NEVNES	22
TABELL 5 EGENSKAPER VED INFORMANTENE SOM BRUKER DATATILSYNETS JOURNAL	22
TABELL 6 EGENSKAPER VED INFORMANTENE SOM IKKE PRIORITERER Å BRUKE JOURNALEN	23
TABELL 7 EGENSKAPER VED INFORMANTENE SOM ER MISFORNØYDE MED INFORMASJONSVIRKSOMHETEN	26

Sammendrag

Gjennom denne undersøkelsen ønsker vi å få svar på tre problemstillinger. Den første er formulert slik: *hva mener journalistene om situasjonen på personvernområdet i dag? Hovedtendensene i journalistenes svar er...*

- at privatlivets fred ikke betyr det samme som før, og at det vi kaller grensene for privatlivets fred har flyttet seg. Færre områder av livet defineres som absolutt privat, og deler av privatlivet kan i større grad eksponeres offentlig. Området for privatliv har skrumpet inn og deler av privatlivet har blitt (mer) offentlig. Mange informanter gir uttrykk for at dette er en endring i negativ retning; normen om privatlivets fred sto sterkere før.
- at lover og regler for personvern er dårlig tilpasset dagens situasjon. De er for svake når det gjelder personregisterdata og individets kontroll over “egne” personopplysninger, samt videoovervåking. De er for strenge når det gjelder journalistenes innsynsmuligheter i personregister og forvaltningsprosesser. Informantene regner sin egen yrkesgruppe som forsvarere av folkets interesser og Datatilsynet som en motstander i kampen for innsyn.
- at de viktigste utfordringene når det gjelder personvern er å hindre misbruk av personregister og sikre rett til innsyn i samme gjennom reguleringer. En annen stor utfordring er å skolere folk flest når det gjelder personvern, og delta i internasjonalt samarbeid om behandling av personregister.
- at journalistenes yrkesetikk er god nok når det gjelder personvern, men at nyhetsvinklingen i enkelte medier likevel forårsaker overtramp på området. Kommersialiseringen av mediene og personfokuseringen i journalistikken ligger under.

Problemstilling nummer to lyder slik: *hva karakteriserer journalistenes kontakt med Datatilsynet? Hovedtendensene i svarene er at...*

- informantene med liten eller ingen kontakt med Datatilsynet for en stor del er ansatt i mindre regionale lokalaviser.
- informantene som karakteriseres som storforbrukere av Datatilsynet for en stor del er ansatt i større riksdekkende medier lokalisert sentralt.
- direkte kommunikasjon er den vanligste informasjonskanalen mellom journalistene og Datatilsynet. De ulike typene skriftlige informasjon fra Datatilsynet (som Tidsskriftet “Spor”, postjournalen og møtereferater) ser ut til å være omtrent like vanlige som informasjonskanaler, ingen av typene skiller seg klart ut som mer i bruk enn andre.
- hjemmesidene på Internett til nå er lite brukt som informasjonskanal.
- brukerne av journalen for en stor del er informanter fra større, sentrale, riksdekkende medier.
- journalbruken fordeler seg jevnt på skalaen fra “høy utnyttingsgrad” til “lav utnyttingsgrad”: fra i stor til i liten grad å lese, bestille dokumenter eller få nye saker på grunnlag av journalen.
- vi også sitter igjen med en svak antakelse om at kvinnelige informanter i liten grad er storforbrukere av Datatilsynet. Dersom det er tilfelle, kan det blant annet ha sammenheng med kvinnelige journalisters arbeidsoppgaver: at de i mindre grad har redaksjonelle arbeidsoppgaver som føre til kontakt med Datatilsynetsvirksomhet.

Den siste problemstillingen lyder slik: *hvordan oppfattes Datatilsynets virksomhet og prioriteringer av journalistene?* Etter at svarene er gjennomgått kan vi presentere en rekke hovedtrekk:

- Datatilsynet preges av tilgjengelighet, tillit og tilstedeværelse i samfunnsdebatten.
- Datatilsynets informasjonsvirksomhet fungerer godt overfor mediene på tross av enkelte negative trekk.
- Informasjonsvirksomheten fungerer ikke like godt overfor folk flest: det bør legges større vekt på opplysningsarbeid og bevisstgjøring.
- Informantene som er misfornøyde med Datatilsynets informasjonsvirksomhet arbeider stort sett i større riksdekkende, sentrale medier.
- Datatilsynet oppfattes som åpent overfor journalister sammenlignet med andre statsetater.
- Journalistenes muligheter til innsyn må ikke innsnevres.
- Datatilsynet skal både drive med detaljregulering og representere overblikket mot fremtidens samfunn. Virkefeltet bør utvides i retning mer informasjonsvirksomhet. Folkeopplysning, ikke “bare” konsesjonsarbeid, er viktig.
- Datatilsynet skal verne folk mot teknologien og kommersialiseringen.
- Bildet av Datatilsynet som en forsvarer av vanlige folks interesser er ikke helt klart. Overfor Justisdepartementet og forsikringsselskapene oppfattes Datatilsynet som svake.
- Datatilsynet må utarbeide nye/strengere reglement for blant annet elektroniske personregister, kobling av register, elektroniske spor, kameraovervåking og markedsføring.
- Individet må sikres større muligheter til innsyn, retting og sletting i register; altså rett til kontroll over “egne” personopplysninger.
- Til slutt er det interessant å merke seg at mange journalister ikke vil ta stilling til hvorvidt dagens prioriteringer i Datatilsynet er riktige. De føler seg ikke kompetente til en slik vurdering. Mange har likevel en grunnleggende tillit til at Datatilsynet vurderer riktig.

Hvorfor en undersøkelse om personvern blant journalister?

Formålet med denne undersøkelsen er todelt. På den ene siden ønsker vi å få kunnskaper om journalisters forhold til personvernproblematikk. Samtidig vil vi gjerne vite mer om deres bruk og vurdering av Datatilsynets informasjonsvirksomhet.

Hvorfor gjennomføre en undersøkelse med et slikt dobbelt formål? For det første er det ønskelig å forsøke og utdype et tema vi allerede delvis har kartlagt. Våren 1997 har SSB gjennomført en større intervjuundersøkelse om betydningen av personvern og holdninger til personvernsspørsmål. Et representativt utvalg på 1542 personer er intervjuet. En større statistisk undersøkelse kan kartlegge de mest fremtredende forskjellene i holdninger eller erfaringer. Men spørreskjemaet har sin faste rekke av spørsmål og svartyper; likt for alle, med lite rom for informantenes egne tanker om temaet. Selv om vi har latt noen spørsmål i intervjuundersøkelsen være delvis åpne for på den måten å få bedre innsikt i hva folk mener eller erfarer, er dette fremdeles en begrensning. Hva slags tanker gjør folk seg om det mangslungne temaet personvern? Hvilke assosiasjoner har informantene til nøkkelbegrepene som brukes i debatten? Intervjuundersøkelsen sier lite om folks forestillinger om *årsakssammenhenger*, eller deres forståelse av *endringer*. Åpne spørsmål i lengre, mindre formelle intervjuer får dette bedre frem. Ved å ta i bruk elementer fra *kvalitativ metodikk* kan man bedre beskrive de tankene folk gjør seg om personvern.

I en slik undersøkelse er det viktig å finne fram til informanter som kan gi oss *god* informasjon i betydningen informasjon som forteller mest mulig om informantens tenkemåte. For dette formål kan man si at “en god informant er mer verd enn en typisk informant”. Vi ønsket derfor å sette sammen en informantgruppe bestående av mennesker som på forhånd hadde gjort seg tanker om personvern, og som gjerne hadde egne erfaringer på området.

Journalister er formidlere av nyheter og samfunnsbetraktninger. De er godt orienterte om hva “folk snakker om” på ulike områder; vi antok også på personvernområdet. Gjennom yrkesutøvelsen må de forholde seg til skrevne og uskrevne regler om personvern. Journalister opplever situasjoner der de må sette hensynet til personvern opp mot andre hensyn. Derfor er det sannsynlig at de har et mer bevisst forhold til slike spørsmål enn en hvilken som helst person i et tilfeldig utvalg. Det er altså flere grunner til at dette er en interessant yrkesgruppe å intervju om slike spørsmål.

Den andre grunnen til å gjennomføre en undersøkelse blant journalister var ønsket om å avdekke hvordan Datatilsynet og deres tilbud av informasjon og tjenester vurderes. Journalister er en av hovedmålgruppene for Datatilsynet. Undersøkelsen er altså både *en brukerundersøkelse* for Datatilsynet, samtidig som den skal utfylle den store intervjuundersøkelsen om holdninger til personvern. Brukerundersøkelsesaspektet er også en grunn til å ta i bruk åpne intervjuer. Dersom vi spør hva Datatilsynet bør satse på i fremtiden, er det vanskelig å vite svarene på forhånd. Vi kan ikke måle satsingsforslagene, vi kan beskrive dem.

Hvilke problemstillinger ønsker vi å få svar på?

Gjennom denne undersøkelsen ønsker vi å få svar på tre problemstillinger:

- Hva mener journalistene om situasjonen på personvernområdet i dag?
- Hva karakteriserer journalistenes kontakt med Datatilsynet?
- Hvordan oppfatter journalistene Datatilsynets virksomhet og prioriteringer?

Om formål, metodevalg og muligheter for slutninger

Med en kvalitativ datainnsamlingsmetode er formålet å skaffe *innsikt*, ikke representativitet. Et relativt lite antall informanter intervjues ved hjelp av spørsmål som får frem *mangfoldet* av tanker om personvern. På den måten kan vi få mulighet til å undersøke forskjeller og fellestrekk i tenkemåtene. Alle de ulike svarene kan sorteres og systematiseres. Vi kan eventuelt utarbeide svartyper, slik vi har gjort i denne rapporten. Svartypene kan beskrives, settes i forhold til hverandre og til sist danne grunnlag for fortolkninger.

En bredt anlagt kvalitativ metode er anvendelig for å utvikle *nye hypoteser* (eller teori) istedenfor å teste dem man allerede har, slik tilfellet er ved bruk av statistiske metoder. *Dybde* er et nøkkelord både i forhold til informanten og informasjonen vi framskaffer. Vi søker en mest mulig helhetlig forståelse av temaet vi undersøker.

Den herværende undersøkelsen er analytisk mer begrenset enn den ideelle kvalitative som beskrives ovenfor. Vi har et mer avgrenset formål: en mindre undersøkelse som skal utfylle et tema vi allerede har forsøkt å kartlegge gjennom en stor standardisert intervjuundersøkelse. Vi vil i første rekke legge vekt på å referere informantenes egne *beskrivelser*. I tillegg vil vi kartlegge visse egenskaper ved informantenes arbeidsplass. Ikke bare svarene, men også informantene og den medietypen de jobber innenfor, vil altså være gjenstand for beskrivelse. Gjennom bearbeiding og presentasjon av ulike svartyper vil vi presentere i enkel tabellform sammensetningen av informantgrupper som har svartyper til felles. Med sammensetning menes at gruppen beskrives utfra på forhånd bestemte egenskaper: medienes dekningsområde, lokalisering, størrelse, type, og til sist informantens kjønn. En svartype-gruppe på seks som har felles oppfatning om et eller annet kan eksempelvis bestå av informanter som bare jobber i aviser, og hvor fem av de seks er ansatt i små lokalaviser.

Når vi beskriver de egenskaper en gruppe av informanter har, er det ikke kontrollert for at sammensetningen av egenskaper i undergruppen ikke er den samme som i hele gruppen av journalister. Man kan *ikke* slutte seg til at informantgruppen med en spesiell handling alltid er sånn og slik når det gjelder visse egenskaper. Vi kan drøfte hvorvidt det er fellestrekkene som muligens bidrar til å gi den spesielle sammensetning av informanter i gruppa. I stedet for å fastslå at en egenskap varierer med en annen egenskap, kan vi få ideer til mulige sammenhenger: eventuelt at en egenskap *ser ut til å variere* med en annen egenskap. I stedet for å teste hypoteser kan vi utvikle hypoteser.

Vi tar altså i bruk redskap fra kvalitativ metodikk, men for å få dekket alle tre problemstillingene må vi også spørre informantene om *hyppigheten* av visse handlinger eller *utbredelsen* av ulike typer informasjon. Slik spørsmål er det mest hensiktsmessig å sette opp med forhåndsbestemte svarkategorier. Vi vil altså bruke enkle kvantitative teknikker for best mulig å kunne beskrive noe vi ønsker å *måle*: nemlig meninger om, eller bruken av, Datatilsynet.

Er det så viktigst å beskrive *hva* informantene sier eller *hvem* som sier hva? Utfra undersøkelsens formål og omfang vil det viktigste for oss være å beskrive hva informantene sier, eller eventuelt ikke sier. I kritisk respons ligger det ofte opplysende eller utfyllende elementer. Proporsjonene i forholdet mellom positiv og negativ kritikk kan synes "urettferdig" i den forstand at en informants kritikk fremstår i teksten som like viktig som 18 informanters positive omtale. Vi skal hovedsakelig *sammenfatte*, men like gjerne det spesielle som det typiske, det positive som det negative.

Informantene og gjennomføringen

Utvelgelsen av informanter

I denne undersøkelsen består informantene i utgangspunktet av 31 journalister i ulike typer medier: aviser, tidsskrifter og radio- og tv-kanaler eller -programmer.

Sammensetningen av informanter tok utgangspunkt i to forhold. For det første var det ønskelig i størst grad å finne den “rette” informant. Dette har sin bakgrunn i den første av problemstillingene: vi skal forsøke å utfylle den store intervjuundersøkelsen. Informasjonen skal gi oss mest mulig kunnskap om hva journalister tenker og mener om personvern. Derfor har vi søkt å finne den journalisten i hvert medium som har størst forutsetninger for å kunne svare på spørsmål om personvern.

Siden undersøkelsen gjennom problemstillingene også har et klart brukeraspekt, var det samtidig ønskelig med en sammensetning av informanter som representerte en viss *spredning* med hensyn til mediene de arbeider i. Det er sannsynlig at de ansatte i medier av ulike størrelser og typer til dels støtter på ulike problemstillinger i forbindelse med personvern. En lokalavis lokalisert i et mindre tettsted vil antakelig gi journalisten en del andre utfordringer når det gjelder personvern enn en riksdekkende Oslo-avis. Hvorvidt dette gjenspeiles i journalistenes meninger om disse problemstillingene, er imidlertid ikke opplagt. Journalistenes jobberfaringer fra andre medier, deres spesielle arbeidsområder og interessefelt vil variere uavhengig av det mediet de til enhver tid jobber i.

Det konkrete utgangspunktet for å sette sammen gruppen var ei liste over journalister i ulike medier som Datatilsynet tidligere har hatt kontakt med. Fra denne lista fant vi fram til 31 medier. Størrelsen på avisa, Tv-kanalen eller tidsskriftet ble tatt med i vurderingen. Både store, mellomstore og små medier skulle representeres. Samtidig var det også viktig å få til en viss spredning av medier utover landet. Lokalisering og dekningsområde er derfor også tillagt vekt.

Derimot har verken informantens kjønn, alder eller redaksjonelle stilling hatt betydning ved sammensetningen av gruppen. Vi hadde grunn til å tro at det å jobbe med eller være spesielt interessert i personvernsspørsmål ikke hadde sammenheng med disse egenskapene, og kunne derfor ikke se det som vesentlig å spre informantene i forhold til dette. Etter at intervjuingen var avsluttet, fant vi det likevel relevant å presentere kjønnssammensetning i undergrupper fordi svarene ga en vag formening om at kjønn i seg selv muligens kunne være relevant.

I tabell 1 vises en oversikt over fordelingen i forhold til ulike egenskaper ved mediene til de 25 informantene som til sist ble med i undersøkelsen: mediens dekningsområde, lokalisering, størrelse og type. I tillegg har vi også satt opp fordelingen på kjønn for informantene. Gruppen er dominert av store og middels store, riksdekkende medier. De mannlige journalistene er i klart flertall blant informantene.

Tabell 1 Egenskaper ved informantene. Medienes dekningsområde, lokalisering, størrelse og type, og informantens kjønn

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategori og antall</i>
Dekningsområde	16 riksdekkende, 9 regionaldekkende
Lokalisering	17 sentrale, 8 fra landet ellers
Størrelse	12 store, 6 middels store, 7 små ¹
Type	15 aviser, 6 tv-radiokanaler/programmer, 4 tidsskrifter/annen medievirksomhet
Informantenes kjønn	20 menn, 5 kvinner

Alle 31 medier som først ble tatt ut fikk tilsendt et informasjonsbrev, enten til en navngitt journalist eller til redaktøren, med forespørsel om SSB kunne få intervjuet "...den som i størst grad har kjennskap til og interesse for personvernproblematikk." I noen tilfeller ble kopi av informasjonsbrevet fakset til redaksjonen eller den aktuelle journalisten fordi det originale brevet var blitt borte. Deretter ble den navngitte journalisten eller redaksjonen kontaktet av SSB pr telefon for gjennomføring av selve intervjuet. Det viste seg at en del av de på forhånd navngitte journalistene likevel ikke var "den rette person". Årsaken kunne være at vedkommende hadde byttet arbeidsfelt eller jobb. Redaksjonene var i slike tilfeller alltid behjelpelige med å finne andre blant redaksjonens medarbeidere som ville svare på våre spørsmål. Jakten på de gode informantene var stort sett vellykket. Tid og omtanke ble brukt fra medienes side på å finne dem frem for oss.

Samtaleguiden

Datamaterialet er basert på resultatene av delvis åpne intervjuer (15-30 minutter) foretatt på telefon. Til alle intervjuene ble det brukt en samtaleguide (se vedlegg) med 12 forhåndsoppsatte åpne og delvis åpne spørsmål. Spørsmålsformuleringene og -rekkefølgen var altså bestemt før intervjuet startet. Noen av spørsmålene hadde også faste svarkategorier satt opp. Likevel ble det fortløpende notert kommentarer og innsigelser mot spørsmålsutformingen. Rammen rundt intervjuene var altså åpen. Det ble ikke brukt båndopptaker.

Under arbeidet med formuleringene til samtaleguiden ble det lagt vekt på å få frem spørsmål som de fleste kunne ha en mening om. Enkelte av spørsmålene er i høy grad generelle med flere tolkningsmuligheter. Hensikten med generelle spørsmål er nettopp å avdekke ulike assosiasjoner journalistene har med nøkkelbegrepene innenfor temaet.

Et førsteutkast til samtaleguide ble brukt i et prøveintervju med en erfaren journalist. Erfaringene fra dette intervjuet førte til enkelte endringer av ordlyd og spørsmålsrekkefølge, samt at noen spørsmål ble fjernet fordi de var for uklare eller for like.

Intervjuingen

Intervjuingen foregikk i perioden 1. april - 14. mai 1997. Informantene er vant til intervjusituasjoner og halvformelle samtaler. Vi regner med at de fleste har svart det de faktisk mener. Dataene må sies å være reliable. Reaksjonene på intervjuet var stort sett positive. Enkelte syntes imidlertid spørsmåla var vanskelige å svare på og begrunnet det med at de ikke hadde fått forberedt seg. Flere hevdet også det var positivt at Datatilsynet gjennomførte en slik undersøkelse.

¹ Inndelingen av "store", "middels store" og "små" er satt med ulike grenser for de ulike mediene. Av hensyn til informantenes anonymitet vil vi ikke publisere en detaljert medieoversikt, men den er basert på offisielle lytter-, seer- og opplagstall hentet fra Aviskatalogen, Fagpressekatalogen og Norsk mediebarometer.

Intervjuperioden varte lenger enn antatt fordi det viste seg relativt vanskelig å få fatt i journalistene i løpet av en hektisk arbeidsdag. Mange intervjuer ble avtalt, utsatt og avtalt igjen. I alt 25 intervjuer ble til slutt gjennomført. To informanter ble tatt ut av utvalget fordi det viste seg at personvernproblematikk i liten grad var aktuelt på deres arbeidsområde. Frafallet består ellers av fire informanter. Tre av de fire skulle kontakte SSB ved leilighet, uten at dette ble gjort. Informantene selv oppga manglende tid og anledning som årsak til ikke å ha kontaktet oss. Sviktende interesse for å bli med i undersøkelsen kan selvsagt også være en årsak. Med en deltakelsesprosent på 86 % må vi likevel si oss fornøyd. Vi hadde regnet med at omlag 10 % av informantene ville falle fra.

Bearbeiding og presentasjon av resultatene

Samtaleguiden kan deles i tre tema i henhold til de tre problemstillingene: personvernproblematikk av mer generell karakter, og brukerundersøkelsens to aspekter: journalistenes bruk av Datatilsynet og deres meninger om Datatilsynets oppgaver. Datamaterialet presenteres også temavis på samme måte, selv om spørsmålene i samtaleguiden ikke alltid er ordnet slik.

Presentasjonen av datamaterialet skjer ved først å systematisere ulike typer av svar, så rydde og presentere dette på en overskuelig og informativ måte, ofte i form av bokser, eller "bilder" som kan inneholde sitater og/eller visse svartyper. I dette arbeidet er hvert intervju bearbeidet av prosjektleder. Svarene er skrevet ut og systematisert ved hjelp av et vanlig tekstbehandlingsprogram. Spørsmål med faste svarkategorier er kodet og lagt inn i et regnearkprogram.

På grunn av den mest mulig korrekte gjengivelsen av informantenes svar, er det ikke lagt vekt på å systematisere begrepsbruken. Når man leser fremstillingen av svarene må man huske at dette er sagt spontant, som svar på spørsmål informantene ikke har hørt før. Mange uttrykte da også at de gjerne ville hatt anledning til å tenke seg litt mer om, og forberede seg. På den måten kunne de svare mer "riktig"; mer i overensstemmelse med sin overbevisning. Noen følte at *tilfeldigheter* til en viss grad avgjorde hvilke svar de kom frem til i intervjusituasjonen. De rakk å komme på dette og hint, men uka i forveien hadde de jo vært mest opptatt av noe helt annet!

For informantene er det viktig både å svare riktig i forhold til egen innerste overbevisning, men også riktig i forhold til det informantene oppfatter som "korrekte" svar; svar som passer inn i intervjuerens forhåndsbestemte bilde av temaet. Som en del av et større datamateriale er det imidlertid ikke så interessant at informantene glemmer å nevne et tema som betyr mye for vedkommende. Det er *den mangfoldige helheten* som skal kartlegges gjennom en slik datainnsamling.

Noen ganger er svar gjengitt relativt detaljert, for eksempel der en eller noen ganske få informanter har meninger eller erfaringer som går på tvers av de andres. Siden referater fra intervjuene består av håndskrevne notater tatt fortløpende i løpet av telefonsamtalen, er det alltid en liten mulighet for at sider ved argumentasjonen eller nyanseringer kan ha falt ut. Informanter som kjenner seg igjen i slike detaljerte gjengivelser, eventuelt som ikke vedkjenner seg ordlyden, eller som har innsigelser mot presentasjonen, må ha oss unnskyldt. Vi mener de grunnleggende elementene i det som ble sagt er såpass nøye gjennomgått at dette skal ha blitt riktig.

Mange ulike begreper er på folkemunne når det gjelder personvern. Noen av disse er overlappende, andre er mangetydige. De kan ha en betydning innenfor formell akademisk språkbruk, mens de i dagligtalen har en videre og mindre distinkt mening. Et eksempel på dette kan være bruken av ordet "*offentlig*". *Offentlig* betyr noen ganger stats- og/eller lokalforvaltningen. Andre ganger betyr det felleseiendommene i samfunnet i motsetning til det private. Det kan bety det offentlige rom i betydningen fellesarealene. Det kan også bety den offentlige debatt, og brukes ofte om hverandre med *offentligheten*. Samme mangetydighet gjelder også motpolen til "*offentlig*": "*privat*". I presentasjonen nedenfor vil vi gjengi begrepene slik de er brukt av informantene, selv om det noen ganger betyr at ulike språkbruk dekker samme betydning. Det kan også bety at tilsynelatende likelydende svar ikke har

det samme intenderte *innhold*. Svar som er basert på gale opplysninger eller åpenbart gale forestillinger om fakta er gjengitt i teksten uten at feilen er påpekt fra vår side.

De samme temaene går igjen i svarene på ulike spørsmål. I presentasjonen kan dette virke repeterende, men det er likevel nødvendig for at helheten av respons på hvert spørsmål skal komme fram. For oversiktens skyld har vi etter hver spørsmålsbolk sammenfattet hovedtrekkene i informantenes svar.

Om personvernproblematikk: hvordan går det med personvernet ?

Har grensene for det vi kan kalle privatlivets fred flytta seg de siste årene?

De aller fleste informantene (22 av 25) svarer klart ja på dette mangetydige spørsmålet. "Privatliv" har ikke samme betydning for alle. Alle jasvarene kan oppfattes som en tilslutning til at grensene for (det som til enhver tid kalles) privatlivets fred faktisk har flytta seg; at det som før var privatliv ikke lenger er det. Et eksempel kan være at en kjent politikers skilsmisse ikke lenger tilhører privatlivet, men er en offentlig sak. *Samtidig* kan jasvarene tolkes som en tilslutning til påstanden om at mer og mer av privatlivet kan eksponeres til offentligheten *selv om* det fortsetter å være privat liv. Et eksempel her kan være "hjemme hos"-reportasjer der kjente personer mottar pressen hjemme. Det serveres mat og tas bilder i stua. Stua er fremdeles en privat arena, men denne delen av det private kan gjerne vises frem.

Mange informanter vil også nyansere bildet av de grensene som har flyttet seg. Grensene er *annerledes* nå, blir det hevdet. Det kan ikke fremstilles som et svarthvitt bilde der privatlivet trues like mye på alle fronter. Grensene er i stedet i stadig endring, og på noen områder er privatlivet utsatt for press, mens det på andre områder ikke er slik. Bare tre av informantene svarer et klart nei på spørsmålet. En av disse mener at den alminnelige påstanden om dagens invadering av privatlivets fred, er en myte. Men vedkommende peker også på svakheten ved selve spørsmålet; at privatlivets fred slett ikke er det samme for alle. Informanten vil helst ha mer konkrete spørsmål. Denne forståelige innvendingen kommer også fra en annen av informantene. Vi tar i bruk et såpass vidt og mangetydig spørsmål også fordi selve innsigelsene og nyanseringene er interessante i seg selv.

En overveiende del av journalistene mener altså at grensene for privatlivets fred har flytta seg på en del områder, men ikke like mye, og ikke alltid i retning "mindre" privatliv. På hvilke måte mener de dette har skjedd?

På hvilke måte har grensene for privatlivets fred flytta seg?

Informantene nevner ett eller flere eksempler på slike grensendringer, eller forandringer, de mener har foregått. Eksempelene kan være detaljerte, som at et bestemt offentlig kontor i informantens hjemby nå foretar seg helt spesielle ting som de ikke gjorde før, eller de kan være mer generelle samfunnsområder der endringer fremtrer.

Det neste spørsmålet, om årsaken(e) til at grensene for privatlivets fred eventuelt har flytta seg, bringer i liten grad andre typer svar enn det foregående. Grunnen til dette ligger nok både i at det er vanskelig å skille mellom selve endringen og endringens årsak, og dessuten i at de to spørsmålene ligner hverandre. Når informantene skal forklare *hvorfor* slike endringer har funnet sted, kan svarene deles inn på samme måte. Svarene på de to oppfølgingsspørsmålene om "privatlivets fred" er derfor presentert sammen.

Vi starter med å sette alle beslektede svar eller delsva² sammen. Med beslektet menes at svarene dreier seg om ulike sider av samme sak, enten det er på et detaljert eller et svært generelt nivå. Svaret som forteller om det offentlige kontoret som nå utøver sin makt overfor enkeltpersoner på grunnlag av et spesielt personregister, plasseres sammen med et svar som lyder slik; "utstrakt registerbruk på grunn av den teknologiske utviklingen". Samme svar kan også fordeles på flere tema; det er altså intet i veien for at et svar "teller" flere ganger. Antallet svar under hvert tema er i og for seg irrelevant, det er selve temaene som interesserer.

Vi kan bestemme *fire tema* som går igjen i svarene på hvordan og hvorfor grensene for privatlivets fred har endra seg de siste årene. Temaene presenteres i rammer som inneholder et konsentrat av

² Et *delsvar* vil si at det nevnes sammen med andre tema i en informants svar.

informantenes svar. Temarammene setter vi opp for oversiktens skyld, men også for at ikke leserne skal blande informantenes utsagn og SSB's utsagn. Innenfor hver temaramme kan vi finne påstander eller argumentasjon som slår hverandre i hjel. Rammene er nettopp trukket rundt et tema, og ikke like standpunkt i en sak. Mange menneskers synspunkter presenteres innenfor samme ramme. Disse menneskene trenger ikke ha samme holdninger.

Når det gjelder spørsmålene om privatlivets fred, betegner temaene ulike *prosesser*; utviklingen innenfor datateknologi, kommersialiseringen som spres til stadig nye områder av våre liv, "overvåkingssamfunnet", og til sist større grad av personfokusering, både innenfor medieutviklingen og i samfunnet generelt.

Tema 1: Datateknologien

...har gjort det mulig, enkelt og billig, å lage elektronisk databaser med personregistre. Det finnes tilsynelatende en uendelighet av registre, og disse kan kobles, flyttes, manipuleres. Registerbruken har økt, både i private firmaer (særlig innenfor bank og forsikring), frivillige organisasjoner og offentlige etater. Mulighetene er store for innsyn i registrene, slik som med de nye bonuskortene. Bruken av personnummer som ident i registre ser ut til å være utbredt. Informasjonsflyten er raskere enn før, og den krysser også landegrensene, som med Internet.

Samtidig med denne overveldende teknologiske endringen, har folk liten styring med alle registrene. Ofte er det slik at man verken har blitt spurt om å være med, eller vet hvor man er oppført. Registrene er som regel vanskelige eller umulige for en enkeltperson å komme ut av, og det ser ut til at registreierne ikke vil/kan bruke ressurser på å vedlikeholde dem. Samtidig virker det som folk generelt har lite kunnskaper om konsekvensene av dette, og at de langt på vei godtar den registreringer som foregår. *Vi lever i en teknologioptimistisk tid.*

Tema 2: Kommersialiseringen

...av opplysninger gjør at registre med opplysninger om private forhold er tilgjengelige for andre enn registreier; de markedsføres og selges, til og med over landegrensene. Informasjon om kunder har blitt en handelsvare som blant annet er viktig innenfor markedsføring. Det er vanskelig å ha kontroll med kommersielle databaser, og vi har fått (internasjonal) datakriminalitet. Alle og enhver er potensielle kunder; telefonsalg og adressert reklame gjør at du blir en kunde i ditt egen hjem.

Samtidig kan offentlige personer velge å la sitt privatliv presenteres mot betaling eller løfte om publisitet. Positiv publisitet er lønnsomt.

Tema 3: Overvåking og personkontroll

På enkelte områder er "overvåkingssamfunnet" sterkere enn noensinne; i form av ønsket om kontroll med og kunnskap om folks gjøren og laden. Staten vil spare penger, og krav om sikkerhet, trygghet eller effektivitet legitimerer overvåkingen. Kriminalitet og annen uvanlig eller uønsket atferd i sosialt utsatte grupper bekjempes med ulike former for kontroll som også kan kalles overvåking. Det står videokamera oppført overalt. Eksempler på romavlytting forekommer. Offentlige myndigheter legger seg mer enn før opp i folks privatliv, særlig hvis man tilhører en utsatt gruppe. Det har utviklet seg en "kikkermentalitet". Samtidig er innsynet i forvaltningen redusert, blant annet med henvisning til effektiviteten.

Forskning kan også ses som en form for overvåking. Befolkningsregistre nyttes til forskning uten man får beskjed om det, og man blir bedt om å være med i alle slags undersøkelser. Alle er vi statistisk sett i ett segment av befolkningen, men dette passer ikke alltid individet...

Tema 4: Personfokuseringen

...har kommet for fullt. Hvert menneske er i større grad enn før et objekt; for markedsføring, forskning eller bevisstgjøringskampanjer. Alle er en del av en eller annen målgruppe.

Samtidig er det blitt så viktig med *identifisering* av folk. Den personfokuserede journalistikken vil ha navnet og ansiktet, enten det gjelder kriminelle, ulykkesofre eller kjendiser.

Samfunnet er på en måte hardere nå; det har skjedd en ansvarliggjøring av instanser og mennesker, særlig innenfor ledende posisjoner. Alle må følge reglene. Det er ikke lenger mulig å "stikke seg unna" i maktens korridorer. Retten til privatlivets fred oppheves så fort man blir en offentlig person.

Samtidig er det slik at mediene har forandret seg. Måten nyheter formidles på er annerledes. Den økte konkurransen gjør at mediene må overgå hverandre i personfokusering og omtale av private forhold. Nyheter må ha et ansikt, og publikum vil ha *følelser mer enn tørre fakta*. Journalistrollen har også forandret seg. Den er mer profesjonell, og "gravende". Journalister har mindre respekt for autoriteter i dag, samtidig som de er mer etisk bevisste.

Skal man vurdere disse ulike prosessene, er det vanskelig å se dem isolert. De glir delvis over i hverandre; de henger sammen. Den teknologiske utviklingen muliggjør kommersialisering av opplysninger i stor skala. Er det kommersialiseringen som fører til endringer i retning sterkere personfokusering eller omvendt? Det ligger utenfor denne rapportens oppgave å diskutere i hvilken retning årsakspilene går. Vi nøyer oss med å vise hvilke forklaringsfaktorer informantene presenterer.

Svarene uttrykker langt på vei en slags passiv aksept overfor alt det nye datateknologien bringer med seg. Ny teknologi aksepteres som skjebne, og privatlivets fred gjelder ikke lenger opplysninger som finnes i et eller annet register. Privatlivets fred forstyrres av henvendelser som går over dørstokken til folk. Medieutviklingen har gått i retning av at privatlivets fred heller ikke er en absolutt grense for journalister. Privatlivets fred beskytter oss ikke lenger mot storsamfunnets ønske om innsyn i våre liv. Samtidig er det slik at personer som av ymse grunner har myndighetenes søkelys på seg, ikke har samme rett til privatlivets fred som andre.

De aller fleste informantene gir altså uttrykk for at både definisjonen av og grensene for *normen om privatlivets fred* er endra. Privatlivet har både blitt mindre i den forstand at det er færre områder som defineres som absolutt privat, samtidig som (deler av) privatlivet i større grad kan eksponeres offentlig. I argumentasjonen ligger det i stor grad en implisitt mening om at det var *mer av privatlivets fred før*. På mange måter kan det synes slik, men det er ikke opplagt at analysen er riktig. I de industrialiserte samfunn har det helt frem til i dag vært en stadig spredning av aksepten for nye, store befolkningsgruppers rett til et privatliv. Ungdom eller funksjonshemmede er eksempler på grupper som for 50 år siden ikke ble regnet som rettighetshavere når det gjaldt privatliv i Norge.

Ikke alle informantene uttrykker seg i overensstemmelse med bildene ovenfor. Tre informanter skiller seg ut i den forstand at de mener respekten for privatlivets fred var mindre før, og/eller at personvernet sto svakere før, i alle fall på noen områder. Som eksempel nevner en av dem at kriminelle i større grad ble utlevert til offentligheten tidligere. Mistenkte eller kriminelle personer har et sterkere personvern i dag. Den preventive virkningen ved offentliggjøring anses ikke for å være særlig stor lenger. Samtidig mener imidlertid samme informant at privatlivet i større grad ligger åpent for innsyn i dag, men dette er langt på vei selvsagt for kjente personers vedkommende.

En informant mener også at privatlivet var mindre beskyttet tidligere, og gir som eksempel endringer innenfor lokalforvaltningen. Innsyn i forvaltningens beslutningsprosesser nektes i større grad i dag, og begrunnes med hensynet til personvern. På dette feltet har samfunnet blitt mindre åpent. Personvernet er styrket på bekostning av innsynsmuligheten.

Den tredje av informantene som er kritiske til den gjengse oppfatningen mener det er en større etisk bevissthet i mediene i dag; at privatlivets fred var mer utsatt tidligere, og at personopplysninger oftere ble offentliggjort for eksempel på 1930-40-tallet. Dette synspunktet står altså i motsetning til de fleste informantenes forestilling om at graden av identifisering har økt i mediene.

En fjerde informant skiller seg også ut ved klart å karakterisere endringene som positive. Vedkommende poengterer noe mange av informantene legger implisitt i sine svar; at endringene *ikke nødvendigvis er negative* på alle områder. Informanten mener at den større åpenheten i samfunnet, oppretting av så mange offentlige registre med muligheter for innsyn osv, har ført til at privatlivets fred riktignok er mer utsatt. Men informanten mener *ikke* det var så mye bedre før. Offentlige registre har i større grad gjort det mulig å sette søkelyset på sentrale skikkelser i samfunnet. Av og til kan derfor opplysninger som tilhører privatlivet komme fram, men dette er nødvendig for å se hvordan noen boltrer seg i samfunnet. Det har altså blitt *enklere å avdekke maktmisbruk*.

De fire informantene som skiller seg ut i svargivningen på spørsmålene om privatlivets fred er alle menn, og ingen av dem jobber i store riksdekkende aviser. Tre av dem jobber i middels og små regionale aviser.

Kan det være slik at forestillingen om at personvernet og normen om privatlivets fred var mer respektert før, ikke trives så godt i mindre miljøer? Mindre steder har alltid vært mer gjennomslukt enn de store byene, og gamle dagers "sladrekjerringer" gjorde også jobben sin. Personvernet er tradisjonelt mer utsatt på småsteder fordi alle vet hvem alle er. Tidligere var dette kanskje enda mer tydelig for journalister fordi man ikke i samme grad hadde regelverk som "vær varsom"-plakaten å forholde seg til.

Lover og regler om personvern: er de for svake, for strenge eller stort sett slik de bør være?

Her kan informantene deles i tre: de som mener lovene og reglene stort sett er slik de bør være (12 stk), de som mener de er for svake (6 stk), og de som mener de er for strenge (4 stk). I tillegg har vi tre informanter som sier de ikke har noen mening om spørsmålet fordi det "...er vanskelig å måle i slike termer...". Disse vil avholde seg fra å svare innenfor den vide rammen spørsmålet har. De nevner også spesielle områder der reglene er for svake og for strenge, men de vil helst slippe å svare på generelt grunnlag.

Blant de informantene som mener lovene og reglene er for svake legges det vekt på at teknologien har kommet reglene i forkjøpet, og at lovene må oppdateres. Det tar lang tid å vedta en lov. I noen tilfeller er beskyttelsesmekanismene for personvernet for svake, og dette må rettes opp.

Ingen av informantene som mente dagens regler var for strenge hadde ytterligere kommentarer til sitt standpunkt.

Men de fleste informantene svarer altså "stort sett slik de bør være" på spørsmålet "*Er dagens lover og regler som beskytter personvernet for svake, for strenge, eller stort sett slik de bør være?*". I det følgende vil vi gjengi noen kommentarer til dette. Flere mener at svarkategoriene på spørsmålet ikke er dekkende for problemstillingen. Diskusjonen om dagens reglement kan ikke presses inn i motsetningen svak/streng, blir det hevdet, selv om konklusjonen blir at lovene og reglene antakelig er så restriktive som de bør være. Dersom en journalist skulle gå for langt, blir det reaksjoner både i form av formelle og uformelle "smekk på fingrene".

Problemet er heller at *lovene og reglene bør moderniseres*, de er gammeldagse; i etterkant av den teknologiske utviklingen. Mange nye tema som omhandler personvern faller eksempelvis utenfor selve personregisterlovgivningen i dag: behandlingen av elektroniske spor er ett eksempel. Lovene og reglene karakteriseres av informantene som sprikende, utvannet, fragmentariske, preget av

straffetilnærmingen. De gir et svakt personvern fordi de brukes så sjelden, selv om de er formulert slik at de *kan* benyttes til streng praksis. Selve det faktum at de er lite brukt, tyder på at de er uaktuelle og gammeldagse. Det er viktig at lovene og reglene forvaltes slik de er ment: man må skille bedre mellom det som helt klart er personlig informasjon, og det som ikke trenger å være det. Det er gjort forsøk på å hindre innsyn, altså praktisere et strengere reglement. Men dagens foreslåtte endringer vil også gjøre det mer vanskelig å håndheve reglene. Datatilsynet vil svekkes i sin nye rolle.

Hovedinntrykket er at de fleste informantene mener lovene og reglene om personvern ikke er tilpasset dagens situasjon. I tillegg hevdes det at det sendes ut *motstridende signaler*, både om kommende tilstramming og liberalisering.

Områder der reglene er for svake

Uavhengig av hva informantene svarte på spørsmålet ovenfor, om lover og regler helt generelt, fikk alle to oppfølgingsspørsmål. Om det var et område de *spesielt* ville trekke frem, der de mente personvernreglene var for svake, og likedan for strenge?

Svarene fordeler seg på tre områder; ett område vi kan kalle *behandling av personopplysninger i elektroniske databaser*, ett vi kan kalle *personregistre generelt*; og til slutt det området som gjelder *videovervåking*. Det første området er strengt tatt en del av det andre, siden elektroniske databaser med personopplysninger er et personregister. For oversiktens skyld kan vi likevel behandle dem separat.

I følge informantene *er altså reglene for behandling av personopplysninger i elektroniske databaser for svake*. Lovverket holder ikke tritt med den teknologiske utviklingen. Fenomenet elektroniske spor bringer frem spørsmålet om hvem som har eiendomsretten til lagrede personopplysninger; individet eller registreieren? Regler for sikkerhet i systemene er også mangelfulle. Enkelte steder har det for eksempel vist seg at sikkerheten er dårlig ved telefon/bank-transaksjoner. Sikkerheten ved bruk av elektroniske rabattkort og betalingskort diskuteres stadig. Risikoen for at personopplysninger skal havne hos uvedkommende er hele tiden tilstede, og de teknologiske mulighetene for å sammenholde informasjon fra ulike registre er stor.

Svarene dreier seg også om *oppretting, kobling og vedlikehold av ulike typer personregistre*. Informantene mener reglene er for svake. Det er for lett å skaffe til veie og sette sammen følsomme opplysninger, også å koble private og offentlige registre, for eksempel for å få ut kredittopplysninger eller betalingsanmerkninger. Journalistenes muligheter på området er enorme, mener en informant. Samtidig gir dagens lover og regler forsikringsselskapene “...*mer informasjon enn de har krav på, og mer enn de selv ønsker. De får tilgang til hele legejournaler. Men hva er egentlig relevant for en risikovurdering? De bør ikke få hele legejournalen, og de bør heller ikke få geninformasjon. Hvordan skal dette løses? Vi bør få frem et internasjonalt press om endringer, og hvordan man kan forholde seg til slik informasjon*”. På området for genteknologi er individene ubeskyttet; det trengs regler også for dette. “*Hva slags beskyttelse har man for at noen kan finne ut dine gener? Gener er som “biochips”. Siden kan det bli brukt mot deg, for eksempel ved jobbforsøk, eller av myndighetene.*”

Privatlivets fred er heller ikke godt nok beskyttet; “Se & Hør”-journalistikken går ut over kjente personer. Handel med registre satt sammen for kommersielt bruk for telefonsalg, postsendinger og lignende gjør restriksjoner nødvendig.

Reglene for kameraovervåking er for svake; de er uklare og befinner seg i grenseland, mener informantene. Hvem som helst kan sette opp et overvåkingskamera. Retningslinjene bør innskjerpes; for eksempel bør det ikke være tillatt å ha videokamera installert på upassende steder, som i taxibiler.

En informant mener imidlertid reglene ikke er for svake generelt, men at det blir mer og mer vanskelig å håndheve de reglene vi har i dag. Særlig to situasjoner bidrar til dette; utveksling av informasjon over landegrensene og påtalemyndighetenes ønsker/forslag om å utvide mulighetene til informasjonshenting. Datatilsynet er i for liten grad med i forhold til Schengen-avtalen, når man tenker på dennes konsekvenser for personvernet. Det har ikke mandat til å uttale seg. Tilsynet får svekka sin rolle innenfor den nye situasjonen; likevel er det ikke dratt inn i avgjørelsesprosessene omkring de nye reglene. Dette temaet kommer flere av informantene tilbake til også i de senere spørsmålene.

Hovedinntrykket fra svarene er at informantene etterspør strengere regler for oppretting og bruk av personregister, samt for kameraovervåking. Særlig legges det vekt på at individet bør ha kontroll over "sine egne" registeropplysninger.

Områder der reglene er for strenge

Alle svar dreier seg her om ett tema: konflikten mellom ønsket om å skjerme mot innsyn i offentlige personregister eller forvaltningsprosesser, og mediernes behov for å ha innsyn i de samme. Både privatpersoner og offentlige myndigheter kan ønske skjerming mot innsyn, og både privatpersoner og offentlige myndigheter kan ha interesse av at mediernes behov for innsyn ivaretas. Hensynet til personvern er ikke *alltid* det viktigste, påpeker en informant. Mange hensyn må veies opp mot hverandre.

Konflikten knyttes til ulike områder for nyhetsformidling, men særlig når det gjelder økonomisk journalistikk er det viktig at ikke reglene er for strenge. Muligheten til å kunne kartlegge folks økonomi er viktig, og offentliggjøring av skattelister bør ikke være omfattet av personvernet. "Hva man tjener og hva man betaler i skatt bør være offentlige opplysninger. Det danner grunnlag for samfunnsdebatten." I offentlig forvaltning *må* journalister kunne få fatt i dokumenter som nå unndras offentligheten på grunn av "privatlivets fred". "Hvorfor skal det hindres innsyn i offentlige register?" Informantene mener innsyn først og fremst er et problem når det gjelder det private næringslivet og enkeltmennesker. Det er *deres* adgang til opplysninger som må begrenses, ikke mediernes og forskningsens.

Mulighetene for dekning av kriminalsaker er vanskelig. "...Politiet nekter å gi ut passfoto, *det* er noe nytt...". Det er likevel en viss forståelse for at juridiske myndigheter/politi *må* være strenge.

Innenfor helsevesenet, derimot, er taushetsplikten for omfattende i dag, mener flere informanter. *Praksisen* er dessuten *for* streng, også innenfor sosialt arbeid. Den strenge praksisen er heller ikke effektiv, mener en informant. Når det gjelder medisinsk forskning og helsevesenet kan hensynet til personvern skade fellesskapet. Man må gjennom et stort byråkrati for å skaffe til veie informasjon som kan være viktig for å hjelpe eller helbrede andre.

Flere av informantene mener Datatilsynet nå ønsker innstramminger; de vil begrense mediernes tilgang til informasjon. Eksempler er debatten om offentliggjøring av skattelister og bruk av kredittopplysninger. En informant sier "...Datatilsynets rolle i denne debatten er mer prega av enkeltpersoners meninger enn fornuftige vurderinger. Følelsene har fått dominere mer enn før. Tilsynet er dessuten uenige med Justisdepartementet og Stortinget..". En annen informant mener at "...måten Datatilsynet praktiserer på er gal. "Storebror" i samfunnet får uansett tilgang på den informasjon de ønsker, mens "lillebror", som er borgerne og mediene, nektes innsyn av hensyn til personvern..." Datatilsynet har også foreslått at å ta intervjuer opp på band ikke skal være lov, men dette vil eventuelt bli et kjempeproblem for journalister, sies det. Opptak er av og til helt nødvendig, fordi folk går bort i fra hva de tidligere har sagt.

Informantene er altså opptatt av at deres mulighet til å utøve sin profesjon ikke må innskrenkes. Personvernreglene er for strenge når det gjelder mediernes innsynsmuligheter. De oppfatter

Datatilsynet som en motstander i dette spørsmålet, og seg selv som forsvarere av retten til å fungere som "den fjerde statsmakt". Motstanden presenteres som større nå enn før.

Dagens utfordringer

"Hvor ligger utfordringene på personvernområdet i dag?" Også på dette spørsmålet kan vi ordne svarene i temarammer. Temarammene kan vi kalle teknologiske utfordringer, kontroll med personregisterbruk, internasjonalisering av opplysninger og personkontroll, journalistiske utfordringer, og til sist det vi kan kalle juridiske utfordringer.

Tema 1: Teknologiske utfordringer:

...teknologien må tas i bruk på en måte som kan være til det gode for oss. Den nye teknologien har gitt oss et vell av nye muligheter, men disse blir før eller senere misbrukt. Digitale telefonsentraler, elektroniske spor, elektronisk post og "businessaspektet" ved de elektroniske kortene, kommer nå som et problem i tillegg til de problemene som allerede finnes med personregistre.

Folk har ikke oversikt over hva de gir fra seg med økonomiske fordeler i bytte mot personopplysninger. Handlemønster *må* være en privatsak. Man oppfordres til å betale med kort isteden for kontant, og i USA er man mistenkelig hvis man betaler kontant. Databasene med disse opplysningene kan gi videre all informasjon dersom noen kommer inn i dem, og de er nok ikke så vanskelige å komme inn i.

Når det gjelder elektronisk post, er det avgjørende at sikre mekanismer finnes, blant annet ved forsendelse av sensitiv informasjon. Vil det i framtiden være mulig å leve et sporløst liv? Utfordringen blir å bruke fornuften og samtidig holde kontroll med alle elektroniske spor som legges igjen, slik som med bonuskort og telefonkort. Datatilsynet henger nok ikke med i denne utviklingen. Det har for lite ressurser, det blir en flaskehals.

Tema 2: Kontroll med personregisterbruk:

...sammenblanding og misbruk av registre må reguleres. Personregisterloven må moderniseres. Salg av informasjon og registre går over stokk og stein. Privatlivet utsettes for formyndere innenfor bank, forsikring og offentlige myndigheter. De som kommer litt skjevt ut en gang risikerer at dette gir konsekvenser for dem siden i livet. Man blir svartelista, og ofte på feil grunnlag. Den nye teknologien gjør det vanskelig for loven å ha kontroll med alle muligheter for og følge opp personer.

Hemmelige telefonnumre er ikke lenger hemmelige, de gis ut i hytt og pine. Det er vanskelig å bli sletta fra et personregister selv om du sender inn skjema fra Datatilsynet. Den enkelte borger må lett kunne skaffe seg oversikt over hvilke arkiver og registre han eller hun står i. Folk flest ønsker å vite hvor de er registrert, hva som står der og hva det skal brukes til. Forskningshensyn kontra personvernens hensyn er også en utfordring, likedan forholdet mellom helse- og forsikringsopplysninger.

Tema 3: Internasjonalisering av personopplysninger og personkontroll

...Vi har fått en globalisering; et *internasjonalt nettverk av personopplysninger*; et "databaseparadis". Man kan søke etter personer i ulike personregistre via andre land. Det er et stort behov for internasjonalt samarbeid om dette.

På den annen side ligger det store utfordringer for personvernet i den internasjonale *Schengen-avtalen*. Her må personvern mer inn i debatten. Datatilsynets rolle blir endret som følge av Schengen-avtalen og de nye lovene som kommer nå. Hvordan kan vi sikre en fortsatt sterk kontrollmekanisme når det gjelder personvern innenfor Schengen-avtalen? Datatilsynet *har* jo også vært kritiske til Schengen-avtalen. De moderne metodene for overvåking og personkontroll er mer omfattende og frikobla fra politisk kontroll enn den norske politiske overvåkinga noen sinne har vært. Selv om man ikke er kriminell, kan man likevel overvåkes og følges overalt i verden. Når dette så kommer over på elektroniske dataregister, er det virkelig en trussel mot personvernet.

I tillegg til alt dette er den utstrakte bruken av *kameraovervåking* en utfordring.

Tema 4: Journalistiske utfordringer

...ligger i å *finne balansegangen mellom regler og selvkontroll*. Det må settes grenser for offentliggjøring av navn og identifisering når dette kan føre til mistenkeliggjøring. En informant sier "...det er vanskelig å nedsette slikt i et lovverk. Det må i stedet stilles et anstendighetskrav til journalister, slik at man kjenner på seg hva man bør gå inn i..." For journalister kreves altså en "fingerspitzgefühl" i personvernspørsmål. Man lærer seg å vurdere folk og saker, og se hvem som bør beskyttes mot seg selv. Identifisering av enkeltpersoner må være svært bevisst. En informant mener at "vær varsom"-plakaten likevel er strengere enn reglene, og vedkommendes forhold til personvern reguleres av den. Grensa mellom private og offentlige personer er vanskelig: hva er en offentlig person? For én informant er det dem som har embetsstillinger, politikerne, og betydelige aktører i forretningslivet.

Journalistene bør få mer innsyn; og de må absolutt ikke miste mer innsyn enn de har i dag. Datatilsynet må ikke sette grenser for pressen. Samtidig må de henge om privatpersoner. Datatilsynet godtar innsyn fra banker og forsikringsselskaper, men ikke fra pressen. Hvorfor skal pressen stoppes? Pressen er "det offentlige" og representerer således den lille mann. Det offentlige har rett til innsyn i maktmenneskers gjøren og laden. Det gjelder derfor å finne retningslinjer slik at den innerste delen av privatlivet får være i fred, samtidig som viktige økonomiske aktiviteter kan avdekkes av journalistene.

På hele yringsområdet er det slik at den teknologiske utviklingen på et vis har tatt redaktøransvaret bort fra redaktøren. I dag er "alle" redaktører. Publisering er fritt. Det er nesten ikke tenkbart å regulere alt som publiseres. Dette stiller høyere krav til publikum. Brukeren må selv "læres opp til" en kritisk vurdering av alt som publiseres. Den *allmenne skolering* som da er nødvendig, er en stor utfordring.

Tema 5: Juridiske utfordringer:

..preges av motsetningene mellom privatpersoner og offentlige interesser når det gjelder innsyn; mellom individets og samfunnets rett til kontroll over personopplysninger; mellom individets rettssikkerhet og hensynet til rimelig åpenhet i samfunnet. Det er samtidig en utfordring å få personregisterloven og resten av lovverket a jour med den teknologiske utviklingen. Forskriftene i lovverket må være mer konkrete, i dag er de for generelle. For mange lover og regler går ut over åpenheten i samfunnet, men både i forvaltning og mediene må man passe seg for ikke å bryte (de skrevne og uskrevne) "lovene". Det er behov for en bevisstgjøring blant folk om de juridiske sidene ved personvernspørsmål; en skolering.

Svarene ovenfor forteller oss først og fremst at informantene dras mellom behovet for en sterkere regulering i visse sammenhenger på den ene siden, og mediernes allmenne behov for innsyn på den andre. Utfordringene ligger i å utforme regler som hindrer misbruk av register og samtidig sikrer privatpersoner og mediene innsyn. Dessuten er internasjonalt samarbeid om behandling av personregister og opplysningsarbeid store utfordringer.

Hvilke deler av mediernes virksomhet bør lovreguleres av hensyn til personvernet, og hvilke bør overlates til skjønn? I det neste spørsmålet kommer vi nærmere inn på hvordan informantene mener personvern hensyn ivaretas innefor deres egen yrkesgruppe.

Personvern i redaksjonene

Her har vi stilt informantene et ja/nei-spørsmål: “*Tas det tilstrekkelig hensyn til personvern i det daglige redaksjonelle arbeidet?*” Man kan svare på vegne av sin egen redaksjon eller på vegne av norske redaksjoner generelt. De aller fleste informantene (23 stk) svarer ja eller delvis ja på vegne av egen redaksjon, men tar forbehold når det gjelder norske redaksjoner generelt. Forbeholdene går alltid ut på at “det ikke er slik overalt”. Det er ikke spesielt overraskende at informantene vurderer seg selv og sin arbeidsplass som *gode nok* på et slikt vanskelig område. Vår interesse ligger i å kartlegge hvordan det forklares at *ikke alle* tar tilstrekkelig hensyn til personvern.

Forklaringene kretser rundt debatten om offentliggjøring av navn og bilder, og om journalisters bruk av databaser til å lage såkalte profiler av personer. Vi kan sortere forklaringene i to grupper: en som baserer seg på *yrkesetikk* og en for *nyhetsvinkling*, eller mediernes valg av profil.

Når det gjelder yrkesetikk, mener de fleste informantene at det i stor grad tas hensyn til personvern, men at det aldri kan bli perfekt eller tilstrekkelig. Det *er* mye bevissthet om personvern og privatlivets fred i mediene, det har vært et prioritert mål i mange år. Det gjelder også oppgaven med å beskytte folk mot seg selv, og å beskytte sine kilder. Tidligere kritikk er tatt på alvor, og det har skjedd mye positivt. Pressens faglige utvalg (PFU) har jo stadig noe å gjøre, så overtramp skjer jo fremdeles, men feiltrinnene går da heller ikke upåaktet hen. Sammenlignet med andre land er tilstanden god i Norge, personvernet strekkes lenger enn til det rent lovfesta. Likevel kan det alltid bli bedre, og “...redaksjonene burde kanskje kurses av Datatilsynet i informasjonsbehandling for å lære hvordan de skal håndtere personopplysninger?”. Personvernet trenger heller ikke overkjøres for å gjøre en god jobb, privatlivets fred kan likevel beskyttes. Man må bruke sunn fornuft; sin ryggmargsrefleks som journalist. Tilgangen på personopplysninger er i dag større enn det som til enhver tid benyttes, men det er godt og viktig at det er slik, særlig for den økonomiske journalistikken. Det skjer som regel intet misbruk. Hensynet til offentlighetens interesser må jo også telle, ikke bare hensynet til personvern. Muligheten for journalister til innsyn i databaser må *ikke* begrenses, særlig så lenge ikke andres muligheter (forvaltning, banker, forsikringsselskaper) også begrenses.

I den grad det skjer overtramp når det gjelder personvern, mener informantene at det har med nyhetsvinklingen og *mediernes valg av profil å gjøre*. Noen går langt over grensa. De store løssalgssavisene får mye av skylden for overtrampene. Førstesideoppslag er ofte den direkte “synderen”, samt den generelle personfokuseringen i mediene. Enhver sak må ha et navn og helst et bilde.

En av informantene forklarer dette med at små og mellomstore lokalaviser må være mer forsiktige med hensyn til personvern. De har nærkontakt med innbyggerne/leserne, og de skal kunne se disse menneskene i øynene etter at en sak er avsluttet. “...Vi kjenner dem, vi kjenner folks bakgrunn, vi skal treffe dem igjen. Vi må derfor være mer obs på personvern. Hvis ikke, får vi kritikk av leserne... Men dette kan også gå andre veien; det er en balansegang...”

Bare to informanter svarer et klart nei på spørsmålet om det tas tilstrekkelig hensyn til personvern i det daglige redaksjonelle arbeidet. De forklarer sitt svar utfra at det særlig i løssalgspressa skjer en

personfokusering som går på bekostning av personvernet. "...Dette er ofte ikke nødvendig for informasjonsverdien. Likevel brukes navn og bilde. Det forsvarer med den preventive virkningen, men brukes i stedet som salgsfremmer. Informasjonsverdien og -plikten er ofte et vikarierende motiv..." Det er ingen grunn til å sette disse to informantene opp som en egen gruppe på dette spørsmålet; de svarer ikke kvalitativt annerledes enn de 23 andre. Innholdet i deres argumenter er det samme som hos dem som "bare" nyanserer sine jasvar, selv om de i intervjuøyeblikket er mer selvkritiske og svarer et kategorisk nei.

Derfor må oppsummeringen av responsen på dette spørsmålet bli at informantene mener det stort sett står bra til i redaksjonene, men at det ikke tas tilstrekkelig hensyn til personvern over alt. Overtramp skjer særlig i løssalgssavisene *på tross av* høy yrkesetisk bevissthet. Årsaken til overtrampene ligger i stedet i kommersialiseringen; ønsket om å selge mange aviser på førstesideoppslagene og den generelle personfokusering i mediene.

Oppsummering

Den første problemstillingen vi formulerte i starten lød slik: hva mener journalistene om situasjonen på personvernområdet i dag? Vi har sett at journalistene mener mye og forskjellig om dette.

Hovedtendensene i deres svar er...

- at privatlivets fred ikke betyr det samme som før, og at det vi kaller grensene for privatlivets fred har flyttet seg. Færre områder av livet defineres som absolutt privat, og deler av privatlivet kan i større grad eksponeres offentlig. Området for privatliv har skrumpet inn og deler av privatlivet har blitt (mer) offentlig. Mange informanter gir uttrykk for at dette er en endring i negativ retning; normen om privatlivets fred sto sterkere før.
- at lover og regler for personvern er dårlig tilpasset dagens situasjon. De er for svake når det gjelder personregisterdata og individets kontroll over "egne" personopplysninger, samt videoovervåking. De er for strenge når det gjelder journalistenes innsynsmuligheter i personregister og forvaltningsprosesser. Informantene regner sin egen yrkesgruppe som forsvarere av folkets interesser og Datatilsynet som en motstander i kampen for innsyn.
- at de viktigste utfordringene når det gjelder personvern er å hindre misbruk av personregister og sikre rett til innsyn i samme gjennom reguleringer. En annen stor utfordring er å skolere folk flest når det gjelder personvern, og delta i internasjonalt samarbeid om behandling av personregister.
- at journalistenes yrkesetikk er god nok når det gjelder personvern, men at nyhetsvinklingen i enkelte medier likevel forårsaker overtramp på området. Kommersialiseringen av mediene og personfokuseringen i journalistikken ligger under.

Hvordan bruker journalistene Datatilsynet?

Resten av spørsmålene i samtaleguiden dreier seg om journalistenes bruk av og meninger om Datatilsynet. Først vil vi se nærmere på den konkrete bruken av Datatilsynet i denne yrkesgruppen, deretter vil vi gå over på hvordan journalistene vurderer Datatilsynets oppgaver.

Journalisters bruk av Datatilsynet: kontaktform, initiativ, informasjonskanaler

Når vi spør informantene "I hvilke sammenhenger er du i kontakt med Datatilsynet?", svarer de fleste (19 stk) at de har en eller annen form for direkte kontakt. Dette kan være at de selv tar aktivt kontakt i forbindelse med ulike saker, på jakt etter *Datatilsynets vurderinger*, og gjerne for å få *intervjuobjekter*. De henvender seg også dit for å få *informasjon*; om lover og regler eller om saksgang. Datatilsynet benyttes altså som informasjons- og kunnskapskanal, ved siden av at Datatilsynet jo kan være part i saker, og således interessante for mediene. De ivrigste av informantene følger jevnlig med i det daglige virket, og sørger for å holde seg løpende oppdatert. Måten dette skjer på kommer vi nærmere tilbake til nedenfor.

Seks informanter svarer at de har svært lite eller ingen kontakt med Datatilsynet. Kombinasjonen av deres egenskaper vises i tabell 2.

Tabell 2 Egenskaper ved informantene med liten eller ingen kontakt med Datatilsynet

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategorier og antall</i>
Dekningsområde	1 riksdekkende, 5 regionaldekkende
Lokalisering	1 sentralt lokalisert, 5 fra landet ellers
Størrelse	2 middels store, 4 små
Type	Bare aviser
Informantenes kjønn	4 menn, 2 kvinner

Sammensetningen er annerledes enn i gruppen av alle informanter. Gruppen preges av mindre regionale lokalaviser.

Hvor ofte tar informantene selv initiativ til kontakt med Datatilsynet? Vi har spurt om hyppigheten av dette i løpet av de siste tolv månedene. Svarene deler seg klart i to grupper: dem som selv har tatt initiativ til kontakt fra en til seks ganger i løpet av perioden, og dem som har gjort det 12 ganger eller mer, altså minst en gang pr måned. Denne siste gruppen kan kalles *storforbrukerne* av Datatilsynet. Storforbrukerne består av fire informanter hvis egenskaper beskrives i Tabell 3.

Tabell 3 Egenskaper ved informantene som hyppig tar kontakt med Datatilsynet

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategorier og antall</i>
Dekningsområde	3 riksdekkende, 1 regionaldekkende
Lokalisering	3 sentralt lokalisert, 1 fra landet ellers
Størrelse	3 store, 1 middels stor
Type	2 aviser, 1 tidsskrift/annet medium, 1 tv/radio
Informantenes kjønn	3 menn, 1 kvinne

Gruppen preges av større, sentralt lokaliserte medier, og ikke bare aviser. De to gruppene av storforbrukere og nullforbrukere av Datatilsynet har til dels komplementære egenskaper.

“På hvilke måte får du vanligvis informasjon fra Datatilsynet?” Vi har lagt sammen antall ganger de ulike informasjonskanalene nevnes i løpet av alle intervjuene. Resultatet ses i tabell 4. Tallene må ses som “minstemål” for den reelle kontakten. Svarkategoriene ble ikke lest opp for informantene under intervjuet, og muligheten for at noen av informantene kan ha glemt å nevne kanaler de bruker, er stor. Det mest interessante med tabellen er derfor rangeringen av og avstanden mellom de ulike kanalene.

Tabell 4 Bruken av ulike informasjonskanaler: antall ganger informasjonskanalene nevnes

<i>Informasjonskanal</i>	<i>Antall ganger kanalene nevnes i intervjuene</i>
Telefonsamtaler eller annen direkte kommunikasjon	18 ganger
Gjennom andre medier	9 ganger ³
Tidsskriftet “Spor”	9 ganger
Andre kanaler, deriblant årsrapporter, styrereferater, sakslister og annet materiale mottatt fra Datatilsynet	8 ganger
Journalen	7 ganger
Hjemmesider på Internett	3 ganger

Telefonsamtaler og annen direkte kommunikasjon er dobbelt så vanlig som noen av de andre kanalene, og den minst brukte kanalen ser ut til å være hjemmesidene på Internett.

Bruk av journalen

Informantene er spurt om de bruker Datatilsynets journal. Svarene fordeler seg på 9 “ja” og 16 “nei”. I tabell 4 ovenfor så vi at journalen ble nevnt 7 ganger som en informasjonskanal. Det er altså flere som sier de bruker journalen når de blir spurt direkte. Hva kjennetegner gruppen av informanter som bruker journalen? Dette fremgår av tabell 5.

Tabell 5 Egenskaper ved informantene som bruker Datatilsynets journal

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategorier og antall</i>
Dekningsområde	7 riksdekkende, 2 regionaldekkende
Lokalisering	8 sentralt lokalisert, 1 fra landet ellers
Størrelse	7 store, 1 middels stor, 1 liten
Type	3 aviser, 3 tidsskrifter/andre medier, 3 tv/radio
Informantenes kjønn	8 menn, 1 kvinne

Mediene som benytter seg av Datatilsynets journal består for det meste av større, sentralt lokaliserte og riksdekkende medier. Det er bare én kvinnelig informant i denne gruppen på ni.

Når det gjelder lesing av journalen, deler brukerne seg i to grupper: dem som leser journalen minst en gang i uka (4 stk), og dem som leser minst en gang i måneden (4 stk). Den siste har bare lest journalen én gang i løpet av det siste året.

Hvor ofte bestiller leserne av journalen dokumenter derfra? To lesere bestiller vanligvis dokumenter *hver gang* de leser journalen, 3 lesere bestiller vanligvis annenhver gang, og 3 lesere bestiller sjelden dokumenter fra journalen.

³ Denne informasjonskanalens betydning er selvsagt uendelig mye større enn man får inntrykk av her. Tabellen refererer kun til hva informantene har svart. Det er vanskelig å måle den reelle betydningen av andre medier i en slik sammenheng.

Hvor ofte mener leserne de får nye saker på grunnlag av Datatilsynets journal? Det overlates til informanten å vurdere hva som er “ofte” og “sjelden”, men 3 av leserne sier de “ofte” får nye saker på grunnlag av journalen, 4 av leserne får det “av og til”, og 2 sier de “sjelden” får nye saker på denne måten. Den ene av disse bruker i stedet styrereferatene til å skaffe seg nye saker, mens den andre synes det å bruke journalen på denne måten er tungvint, siden postlistene er manuelle. De burde være elektronisk tilgjengelig, mener informanten.

Men hvorfor er det så mange av informantene (16 av 25) som *ikke bruker Datatilsynets journal*? Svarene på dette åpne spørsmålet har vi ordnet i disse kategoriene: *manglende prioritering, manglende kunnskap, manglende tilgang, og til sist mangel på arbeidsoppgaver som tilsier bruk av journalen*. Bare én av informantene kan plasseres i kategorien som ikke kjenner til journalens eksistens. Tre informanter svarer at de ikke har tilgang til journalen, og disse er alle mindre regionaldekkende medier plassert rundt i landet. Til sist har vi seks informanter hvis jobb ikke (lenger) tilsier at de bruker tiden sin på Datatilsynets journal. Arbeidsoppgavene kan være endra; de har fått en annen jobb; eller de jobber ikke “på den måten”.

Manglende prioritering nevnes av flest (7 stk) som en årsak til at de ikke bruker journalen. De har ikke behov for å bruke den, eller de har ikke tid. Egenskapene ved denne gruppen ser vi i Tabell 6.

Tabell 6 Egenskaper ved informantene som ikke prioriterer å bruke journalen

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategorier og antall</i>
Dekningsområde	4 riksdekkende, 3 regionaldekkende
Lokalisering	4 sentralt lokalisert, 3 fra landet ellers
Størrelse	3 store, 1 middels stor, 3 små
Type	5 aviser, 1 tidsskrift/annet medium, 1 tv/radio
Informantenes kjønn	6 menn, 1 kvinne

Det er vanskelig å peke på iøynefallende fellestrekk her. Sammensetningen av gruppen er jevn, den ligner forsåvidt gruppen av alle informantene.

Oppsummering

Problemstilling nummer to lød slik: hva karakteriserer journalistenes kontakt med Datatilsynet? Gjennom svarene kan vi langt på vei få frem et bilde på bruken av Datatilsynet.

- Informantene med liten eller ingen kontakt med Datatilsynet er for en stor del ansatt i mindre regionale lokalaviser.
- Informantene som karakteriseres som storforbrukere av Datatilsynet er for en stor del ansatt i større riksdekkende medier lokalisert sentralt.
- Direkte kommunikasjon er den vanligste informasjonskanalen mellom journalistene og Datatilsynet. De ulike typene skriftlige informasjon fra Datatilsynet (som Tidsskriftet “Spor”, postjournalen og møtereferater) ser ut til å være omtrent like vanlige som informasjonskanaler, ingen av typene skiller seg klart ut som mer i bruk enn andre.
- Hjemmesidene på Internett er til nå lite brukt som informasjonskanal.
- Brukerne av journalen er for en stor del informanter fra større, sentrale, riksdekkende medier.

- Journalbruken fordeler seg jevnt på skalaen fra “høy utnyttingsgrad” til “lav utnyttingsgrad”: fra i stor til i liten grad å lese, bestille dokumenter eller få nye saker på grunnlag av journalen.
- Vi sitter også igjen med en svak antakelse om at kvinnelige informanter i mindre grad enn mannlige bruker Datatilsynet. Dersom det er tilfelle, kan det blant annet ha sammenheng med kvinnelige journalisters arbeidsoppgaver: at de i mindre grad har redaksjonelle arbeidsoppgaver som fører til kontakt med Datatilsynets virksomhet.

Hva synes journalistene om Datatilsynet?

Resten av spørsmålene dreier seg om den siste problemstillingen: hvordan oppfattes Datatilsynets virksomhet og prioriteringer av journalistene?

Datatilsynet som informasjonsleverandør

De positive karakteristikker er i flertall når informantene får spørsmålet “Hva synes du om Datatilsynet som informasjonsleverandør?”. 16 av 25 informanter gir på en eller annen måte uttrykk for at de er fornøyde med hele eller deler av Datatilsynets informasjonsvirksomhet. Mange nyanser kommer fram gjennom kommentarene, særlig i de negative sådan. I alt er det 6 informanter som utelukkende er negative i sine svar. Nedenfor vil vi gjengi samlingen av positive og negative kommentarer.

Det positive ved Datatilsynet som informasjonsleverandør:

...er at de ansatte er *tilgjengelige*, hjelpsomme, og har *forståelse for journalisters arbeidsmetoder og behov*. Flere av informantene mener de er profesjonelle, og flinke til å informere. De er også raske til å svare på henvendelser og å etterkomme behov for informasjon. “De har stor forståelse for hva en journalist trenger: om det er behov for en faguttalelse, generell informasjon eller hvem man skal henvende seg til for å få svar på spørsmål.” En informant sier det virker som de er flere ansatte enn det reelle tallet skulle tilsi. De har blitt stadig bedre, men det er da heller ikke så “gammelt”. Det er en svært viktig etat som det er på høy tid virkelig etablerer seg og blir *stor*.

...at den generelle *tilliten til institusjonen* er stor; både når det gjelder kunnskap, vurderinger og bemanning. “Det består av fornuftige folk som gjør en kjempebra jobb.” De er *seriøse*. Både direktør og informasjonssjef får flere positive kommentarer: “Direktøren er en god sjef som sender gode signaler til sine underordna”; direktøren holder høy profil, er en engasjert samfunnsperson og markerer seg. Informasjonssjefen er “flink” eller “ganske god”, informasjonsavdelingen likeså. Datatilsynet er *villige* til å svare. Informasjonsbladet “Spor” får skryt for å være spennende. Det skriftlige informasjonsmateriellet er bra. På toppen av det hele: “...av og til er det *humor* i stoffet de sender ut”.

...er dessuten at Datatilsynet berømmes for å være *aktive i samfunnsdebatten*. De er ofte på banen med kommentarer, og de når frem i debatten. De har også skapt et inntrykk av å være på “vanlige folks side”, “...i motsetning til mange andre”. Til kategorien “vanlige folk” regnes også journalister. En informant beskriver informasjonsvirksomheten slik: “...Datatilsynet skal få folk til å tenke og spørre seg selv; er dette virkelig et framskritt? De skal drive med bevisstgjøring... De *skal* være litt *bakstreversk*”. En løpende debatt er nødvendig for å utvikle gode regler på nye områder.

Datatilsynets nåværende styrke ser altså ut til å ha med *tilgjengelighet, tillit og tilstedeværelse* å gjøre. Overfor journalister er de i stor grad tilgjengelige; det er et sted man lett kan henvende seg. Datatilsynet nyter også almen tillit, det ser ut til å ha et solid omdømme. Dessuten er det tilstede i samfunnsdebatten og på parti med folket. Hva går så kritikken ut på?

Det negative ved Datatilsynet som informasjonsleverandør:

...dreier seg særlig om Datatilsynets *informasjonsplikt*, som mange av informantene mener ikke ivaretas i tilstrekkelig grad. Aktivitetsnivået er for lavt. Datatilsynet kunne vært mer aktivt og offensivt utad, det er for lite på dagsorden. De må informere bedre om hva de holder på med til enhver tid. Det eksternt retta informasjonsmateriellet, som hovedsakelig består av “Spor” og postjournalen, er for lite. “Spor” kommer ut for sjeldent (fire ganger i året). De bør bruke Internett mer aktivt, men dette har de tidligere vært negative til.

...er også at forholdet til mediene bør bedres på enkelte områder som har med *skjerming* å gjøre. En informant refererer til et rykte om at Datatilsynet hadde ei svarteliste over journalister de ikke ville snakke med. Flere informanter kommer inn på at de ansatte skjerms for mye mot henvendelser fra pressen. Det refereres til at det på et gitt tidspunkt ble innført stenging av sentralbordet mellom kl 10-14 for henvendelser til saksbehandlerne: “Dette er veldig synd. Tidligere var de blant de aller beste statsetatene. Det var en bevisst endring, men resultatet er til det verre. Direkte kontakt til saksbehandlerne er alfa og omega...” Saksbehandlerne må altså bli mer tilgjengelige, men også informasjonsavdelingen rammes av dette. “Journalister kan ikke vente et døgn”.

...er at det meste av kritikken mot ivaretagelsen av informasjonsplikten likevel går ut på at *publikum* bør få mer og (mer) kritisk informasjon. Informasjon og impulser strømmer jo på fra så mange andre kanter. “Personvernet er under ekstremt press for tida, folk har lite kunnskaper. Datatilsynet ivaretar sin allmenne informasjonsplikt dårlig”.

...er at flere informanter mener Datatilsynet har en uklar rolle; både i forhold til andre statlige etater og overfor forsikringsselskapene. De burde fremstå som mer selvstendige i forhold til Justisdepartementet, og ha mer selvstendige synspunkter i saker de *bør* ha en mening om (slik som innføringen av nye regler med konsekvenser for personvernet). Overfor forsikringsselskapene “...er rollen litt uklar fordi de må forhandle med disse selskapene. Samtidig er det om å gjøre og ikke få en anke i Justisdepartementet. Hva *er* egentlig Datatilsynets rolle? Kan de bestemme? Har de forhandlingsmyndighet? Hvor langt kan de gå?”

Kritikken av informasjonsvirksomheten går altså ut på at Datatilsynet svikter sin informasjonsplikt, særlig overfor allmennheten. Medarbeiderne skjerms mot henvendelser fra mediene, og Datatilsynet har en uklar rolle, blant annet i forhold til det som oppfattes som Datatilsynets “motstandere” i faglige spørsmål: Justisdepartementet og forsikringsselskapene.

Hvilke egenskaper kjennetegner de informantene som er misfornøyde med Datatilsynets informasjonsvirksomhet? Dette presenteres i tabell 7.

Tabell 7 Egenskaper ved informantene som er misfornøyde med informasjonsvirksomheten

<i>Egenskaper</i>	<i>Kategorier og antall</i>
Dekningsområde	5 riksdekkende, 1 regionaldekkende
Lokalisering	5 sentralt lokalisert, 1 fra landet ellers
Størrelse	4 store, 1 middels stor, 1 liten
Type	4 aviser, 2 tidsskrift/andre medier
Informantenes kjønn	5 menn, 1 kvinne

Vi ser at gruppen domineres av større riksdekkende, sentralt lokaliserte medier. Dette er også kjennetegnene ved “storforbrukerne” av Datatilsynets tjenester.

Konklusjonen på journalistenes vurdering av Datatilsynets informasjonsvirksomhet er at virksomheten ser ut til å være relativt god og velfungerende overfor mediene, på tross av visse svakheter. Svakhetene er særlig knyttet til omfanget av skriftlig informasjonsmaterieell og skjermingen av medarbeidere. Hovedinntrykket er likevel overveiende positivt.

Dette kan ikke sies når det gjelder informasjonsvirksomheten overfor allmennheten, “vanlige folk”, selv om Datatilsynet i stor grad er tilstede i samfunnsdebatten. Navn og saker figurerer i avisspaltene, men det er også rene “folkeopplysnings”-oppgaver å ta fatt på. Dessuten virker det altså som bildet av Datatilsynet som en beskytter av vanlige folks interesser svekkes når det gjelder forholdet til sine mer jevnbyrdige “motstandere” Justisdepartementet og forsikringsselskapene. Informantene mener oppgaven *bør være* å fremstå som en slags buffer mot det kommersielle og teknologiske presset. Allmennheten skal altså ikke bare beskyttes gjennom det eksisterende konsesjonsarbeidet Datatilsynet utfører, det skal også, og i større grad enn før, *opplyses*.

Datatilsynet i forhold til andre statsetater

Vi ba informantene vurdere Datatilsynets åpenhet i forhold til andre statsetater; “*Dersom du skal karakterisere Datatilsynet i forhold til andre statsetater, vil du si at Datatilsynet er mindre åpent, like åpent eller mer åpent overfor journalister?*” Svarkategoriene er relative; vi har ikke sagt hvilke statsetater det skal sammenlignes med. Statsetater kan være svært forskjellige. Og hva vil det egentlig si å være åpen? Spørsmålet gir et visst rom for tolkninger. Vi ber om en subjektiv vurdering basert på inntrykk, følelser og erfaring.

Mange informanter tar et spesielt forbehold i sine svar: “...utfra *min* erfaring” eller “...jeg kan bare svare på vegne av *mitt* arbeidsfelt” og lignende. Fire informanter avstår helt fra å svare fordi de mener spørsmålet er for upresist, eller fordi de selv ikke synes de har nok erfaring verken med Datatilsynet eller andre statsetater til å kunne vurdere dette.

Bare to av informantene mente Datatilsynet var mindre åpent overfor journalister enn andre statsetater. Seks informanter mente det var like åpent, og elleve mente det var mer åpent. I tillegg var det to informanter som plasserte seg et sted mellom “like” og “mer åpent”.

Det overveiende inntrykket er dermed at Datatilsynet må være av de flinkeste i klassen av statsetater når det gjelder arbeidet overfor journalistene. *Datatilsynet er relativt åpent overfor mediene*. Konklusjonen ovenfor støttes.

Dagens prioriteringer - er de riktige?

Hva synes så informantene om Datatilsynets prioritering av arbeidsoppgaver? Vi stilte spørsmålet “*Prioriterer Datatilsynet de riktige oppgavene i arbeidet med personvernspørsmål?*”. Det er glidende overganger mellom de ulike svarkategoriene, men bare fire informanter svarer en eller annen form for “ja”. Syv informanter svarer “nei”, mens de fleste (14 stk) gir uttrykk for at de ikke vet nok om dette til å kunne svare. Flere enn de absolutt positive nevner likevel at de har en grunnleggende tiltro til tilsynet, eller at de ikke har oppdaget det motsatte (av riktige prioriteringer). Deres innsigelser går ut på at de mener de ikke har nok erfaring, kunnskap eller interesse til å kunne svare meningsfylt på spørsmålet. Svarene viser først og fremst at informantene syntes dette var et vanskelig spørsmål.

Blant dem som svarer “ja” er det igjen selve den grunnleggende tilliten som nevnes i kommentarene. Direktørens gode ry trekkes frem, og “...de er på banen i de personvernspørsmål som dukker opp i samfunnet”. Som det framgår av neste ramme, er de kritiske kommentarene fra dem som er uenige i prioriteringene atskillig mer utførlige enn fra dem som gir sin tilslutning.

Kritiske kommentarer til Datatilsynets prioriteringer:

...går ut på at Datatilsynet er *for passive*: det forholder seg bare til gjeldende lovverk. På den måten ligger det etter begivenhetene hele tida. Nye saker blir ikke tilstrekkelig prioritert. De burde være mer *med* i prosessene, slik som når det gjelder Schengen-avtalens konsekvenser for personvernet.

“...Justisdepartementet burde være flinkere til å dra dem med i dette arbeidet; det er ikke Datatilsynets skyld at det er som det er”, “...men det virker som de ikke har så stort gjennomslag”. “Det virker som de er mindre liberale enn Justisdepartementet”.

...dessuten jobber de veldig mye med *småsaker isteden for de store linjene*. Noen ganger rir de en del prinsipp saker, for så etterpå å bli underkjent. ”Det ligger jo for såvidt i mandatet; å gi konsesjoner, men...”. “Det er jo en høringsinstans, de kan ikke komme med direkte forslag”. “Kanskje de burde gå sterkere ut mot publikum?”

...i tillegg er de negative til journalisters behov for arbeidsmuligheter. “De må ikke sette grenser for pressen, samtidig må de hegne om privatpersoner.” “De godtar jo innsyn fra banker og forsikringsselskap? Nå virker det som de er mer opptatt av å skjærme de rike enn av de fattige små. Det blir skjævt. Hvorfor er det viktigere at banker har innsyn?”

...kan formuleres på denne måten: “De er prega av tosidighet: på den ene siden er det et formelt forvaltningsorgan; på den andre siden er de framtidsetta. Det blir en motsetning mellom “...slik tolker vi loven” og “...dette er en stor utfordring”. Det blir for lite konkret, for lite veiledende i faktiske saker. Det er en konflikt mellom det veldig generelle kontra delaktighet i aktuelle vanskelige spørsmål.”

Flere av informantene som kommer med disse kritiske kommentarene gir uttrykk for at de er klar over at Datatilsynet ikke kan bestemme dette selv, men likevel mener de..., og så videre. Dette tyder på at det er en del misnøye og/eller forvirring omkring Datatilsynets rolle. På den ene siden mener informantene de bør være mer aktive når det gjelder sine helt konkrete oppgaver; lage gode regler som beskytter privatpersoner og samtidig sørge for at journalistene ikke hindres i utøvelsen av sitt yrke. På den annen side må de ikke bli for opptatt av småsaker og lovverket, men heller rette blikket mot de lange linjene. De bør presentere, eller representere, overblikket. De skal være i forkant og mene noe om de virkelig store spørsmåla samfunnet står overfor i framtida. Dette må tolkes som et ønske om *større virkefelt* for Datatilsynet enn hva de har hjemmel for i dag.

Hvilke satsingsområder bør Datatilsynet ha?

Det siste spørsmålet gir informantene mulighet til å si noe om framtidens virksomhet: “*Hvilke områder bør Datatilsynet satse mer på?*” Fem av informantene ville ikke svare på dette spørsmålet, mens resten ga mer eller mindre utførlige svar som vi igjen har ordnet i tema. Følgende tema representerer de satsingsområdene som er oppgitt i svarene: datateknologi, informasjonsvirksomhet, registerbruk og markedsføring.

Blant satsinger som har med datateknologi å gjøre:

...nevnes at Datatilsynet må jobbe med å følge med på alle de nye problemstillingene som dukker opp; medier, elektroniske spor, kortproblemer. Det må tilpasses og lages reglement/retningslinjer for Internett og e-post, som er offentlig informasjonsflyt uten at det er tilgjengelig for journalister. Det må også lages reglement for den registrering som foregår i dagliglivet, blant annet med kontrollordninger som kameraovervåking.

...blir det poengtert at Datatilsynet i dag virker litt gammeldagse. De kommersielle interessers utnyttning og utforskning av teknologiske muligheter må følges bedre opp. Datatilsynet er, sammen med lovverket, *folks eneste vern mot teknologien*.

...blir det foreslått at de seriøse "delene" av Internett bør kartlegges for folk, slik at det blir lettere å bruke dette mediet. Man må kunne stole på informasjonen derfra.

I henhold til informantene bør et av satsingsområdene altså være å utforme sterkere kontrollordninger, strengere regler. Datatilsynet oppfattes som en etat med oppgave å verne folk mot virkningene av teknologisk endring.

Blant satsinger som har med informasjonsvirksomheten å gjøre:

...er at Datatilsynet både bør være et rådgivningsorgan i konkrete saker, og lage retningslinjer for personvern.

...og samtidig bevisstgjøre folk om sine rettigheter; folk vet ikke nok om personvern. Bevisstgjøringen kan eksempelvis skje gjennom kursvirksomhet. I dag er de "vanskelige å be"; for lite synlige. De må opplyse folk om hvordan man kan få stoppet uønsket reklame, eller hvordan man kan komme seg ut av register og journaler dersom man ikke ønsker å stå der eller opplysningene er feil/irrelevante.

...men de må også spille mer på lag med næringslivet og være mer balanserte, ikke drive skremselspropaganda.

...og siden en av deres satsingsområder bør være å identifisere de lange linjene i utviklingen, må de komme mer med i arbeidet med Schengen-avtalen og de nye reglene for overvåking. De må være i forkant når personvernet angripes. Derfor trenger de mer ressurser...

...og ressursene bør brukes til å utvide informasjonsvirksomheten og gjøre den mer aggressiv. De kan satse på informasjon om *tema*: som "elektroniske spor", "personopplysninger i helsevesenet" og lignende. Det bør lages en slags "Hvem, hva hvor" over de ansatte og deres arbeidsfelt. Tidsskriftet "Spor" bør komme ut oftere. Det bør holdes fylkeskommunale kurs i personvern, også for journalister. Det bør satses mer på Internett; legg postjournalen ut på data og ordne det slik at man kan bestille dokumenter eller annen informasjon elektronisk.

Mange av informantene foreslår altså at Datatilsynet bør utvide sin informasjonsvirksomhet i retning folkeopplysning. Temaorientert informasjonsstrategi, større produksjon av informasjonsmateriell, kursvirksomhet og satsing på Internett er konkrete forslag som legges frem.

Blant satsinger som har med registerbruk å gjøre:

...nevnes at de må ha en klarere politikk mot offentlig bruk av registeropplysninger. Samtidig må de være mer kritiske til hva som virkelig trengs av opplysninger i registrene, og advare mot kryssing. De er ikke strenge nok i sin konsesjonsgivning. De bør særlig se nærmere på registre med personopplysninger i helsevesenet.

...og dessuten må det bli lettere for vanlige folk å få innsyn i registrene.

Informantene ser ut til å ønske strengere praksis i konsesjonssaker, med færre muligheter for koblinger og bedre muligheter for innsyn.

Blant satsinger som har med markedsføring å gjøre:

...må de være mer oppmerksomme på de kommersielle kreftene som benytter seg av den nye teknologien, og som står bak mye "ny" registerbruk. Det trengs reglement for markedsføring, og Datatilsynet må gi informasjon om mulighetene til å komme ut av kommersielle register, og til å slippe å få uønsket reklame.

Det kommer altså frem ønsker om at Datatilsynet utformer regler for den moderne markedsføringen basert på dataregister.

Datatilsynet sitter altså med en lang rekke oppgaver foran seg. Det bør satses på å utforme mange slags reglement, å verne folk mot teknologien og de kommersielle interessene, å drive opplysningsarbeid særlig rettet mot vanlige folk og næringslivet, og til slutt å skaffe seg en mer offensiv informasjonsvirksomhet.

Mange av svarene ovenfor likner de som er avgitt på tidligere spørsmål. Etterhvert som vi beveger oss igjennom samtaleguiden, har informantene ved hjelp av ulike innfallsvinkler fått muligheten til å si noe om hva de er opptatt av når det gjelder personvern. De samme tema kommer stadig opp igjen. Hva er nytt i svarene på dette spørsmålet? Jo, at *Datatilsynet er folkets vern* mot teknologien og kommersialiseringen, og at også næringslivet bør få sin del av informasjonsvirksomheten rettet mot seg. *Næringslivet må ikke defineres som en "motstander"*.

Oppsummering

Vår siste problemstilling lød slik: hvordan oppfattes Datatilsynets virksomhet og prioriteringer av journalistene? Etter at svarene er gjennomgått kan vi presentere en rekke hovedtrekk:

- Datatilsynet preges av tilgjengelighet, tillit og tilstedeværelse i samfunnsdebatten.
- Datatilsynets informasjonsvirksomhet fungerer godt overfor mediene på tross av enkelte negative trekk.
- Informasjonsvirksomheten fungerer ikke like godt overfor folk flest: det bør legges større vekt på opplysningsarbeid og bevisstgjøring.
- Informantene som er misfornøyde med Datatilsynets informasjonsvirksomhet arbeider stort sett i større riksdekkende, sentrale medier.
- Datatilsynet oppfattes som åpent overfor journalister sammenlignet med andre statsetater.
- Journalistenes muligheter til innsyn må ikke innsnevres.
- Datatilsynet skal både drive med detaljregulering og representere overblikket mot fremtidens samfunn. Virkefeltet bør utvides i retning av mer informasjonsvirksomhet. Folkeopplysning, og ikke "bare" konsesjonsarbeid, er viktig.
- Datatilsynet skal verne folk mot teknologien og kommersialiseringen.

- Bildet av Datatilsynet som en forsvarer av vanlige folks interesser er ikke helt klart. Overfor Justisdepartementet og forsikringsselskapene oppfattes Datatilsynet som svake.
- Datatilsynet må utarbeide nye/strengere reglement for blant annet elektroniske personregister, kobling av register, elektroniske spor, kameraovervåking og markedsføring.
- Individet må sikres større muligheter til innsyn, retting og sletting i register; altså rett til kontroll over “egne” personopplysninger.
- Til slutt er det interessant å merke seg at mange journalister ikke vil ta stilling til hvorvidt dagens prioriteringer i Datatilsynet er riktige. De føler seg ikke kompetente til en slik vurdering. Mange har likevel en grunnleggende tillit til at Datatilsynet vurderer riktig.

Hvilke motsetninger ser vi?

I forhold til de tre problemstillingene vi formulerte innledningsvis har vi fått en rekke svar. Mange av svarene gir motstridende signaler om hvilken retning det ønskes at fremtidige endringer skal gå i. Det er mye "ja takk - begge deler" når personvernproblematikk drøftes. Avslutningsvis vil vi prøve å formulere noen av de motsetningene som kommer frem gjennom svarene. Disse motsetningene kan danne utgangspunkt for diskusjoner om personvern. Derfor har vi formulert motsetningene som spørsmål; hva er viktigst? Hvilke av to onder er verst?

Konflikten mellom enkeltpersoners *rett til privatliv* og offentlighetens *rett til å vite* går igjen i datamaterialet. Journalistene er i kraft av sitt yrke forsvarere av retten til innsyn. Samtidig er det stor bevissthet omkring skaden eller ubehaget enkeltpersoner påføres når det som av mange oppfattes som en klar rettighet, krenkes. Statens behov for å sammenstille informasjon om sine innbyggere *til beste for fellesskapet* erkjennes på *enkeltområder*. Informantene er eksempelvis opptatt av at personopplysninger bør stå til disposisjon for fellesskapet når det gjelder helseforskning.

En stor del av journalistene oppfatter privatlivet som *truet* fra flere hold. I tillegg til teknologisk endring og kommersialisering kommer *utviskingen av grensene mellom det private og det offentlige*. Når grensene mellom privat og offentlig blir utydelige og normen om privatlivets fred svekkes, blir privatliv et gode. Samtidig blir det et prosjekt den enkelte må streve for å opprettholde. Til dette prosjektet kommer personvernlovgivningen inn som en slags minstestandard alle må, eller burde, respektere.

Den teknologiske endringen og kommersialiseringen skaper imidlertid inntrykk av at *lovgivningen ligger etter* utviklingen. Lover må ofte revideres og tilpasses nye tider. Men forholdet mellom teknologi og jus synes som en evig ujevn kamp, der teknologien alltid ligger et hestehode foran personvernlovgivningen.

Er tanken om at privatlivet og personvernet hadde bedre vilkår før, riktig? Spørsmålet må besvares i andre fora enn denne rapporten. Vi nøyer oss med å referere til de journalistene som kommer med motforestillinger. "Før" innenfor norsk mediehistorie dekker så forskjellige perioder som 1880-årene, 1930- eller 1960-tallet. Journalistene mener personvernet sto svakere i journalistikken dengang.

Journalistikken i seg selv byr også på en del iboende motsetninger i forhold til personvern. Trengs flere regler for beskyttelse av personvernet eller større grad av selvjustis? Skal man overlate noen fagområder til selvjustisen, mens andre får nye/strengere regler? Journalistene selv mener yrkesetikken stort sett ligger på et høyt nivå, mens mediernes profil er årsak til at personvernet av og til overkjøres. Har Datatilsynet noe å bidra med for å ansvarliggjøre journalister og medier i forhold til denne profilen?

Til sist ligger det en konflikt mellom journalistene i holdningen til Datatilsynet. Skal Datatilsynet først og fremst tilrettelegge for eller hindre informasjonsflyt? Det hevdes at Datatilsynet bør utvide virkefeltet. Journalistene ønsker større innsats *både med tilrettelegging* for å kunne finne informasjon og med *fjerning av gamle hindre* i jakten på informasjon, men også med *opprettning av nye hindre* som kan regulere uheldig bruk av informasjon. Datatilsynet skal fremdeles beskytte personvernet, men på en annen måte enn før: både med strengere regler og bedre vilkår for journalistikk.

Vedlegg: Samtaleguide

Journalisters forhold til personvern og Datatilsynet 1997

Prosjektnummer 598-2

Samtaleguide

Planlegger: Elisabeth Gulløy

Navn på medie:

Navn på journalist:

Introduksjon

Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomfører denne våren en todelt undersøkelse for Datatilsynet og Statens informasjonstjeneste. Formålet er å kartlegge holdninger til personvernsspørsmål, og hva folk legger i personvern. Den ene delundersøkelsen er en vanlig telefonundersøkelse. I den andre undersøkelsen skal SSB intervju journalister fra 30 riks- og regionaldekkende medier. Intervjuene dreier seg om journalistenes forhold til personvern, samt deres bruk av Datatilsynet som informasjonsleverandør. Resultatene av undersøkelsen vil bli brukt i arbeidet med endringer av Datatilsynets informasjonsarbeid.

Vi har fått oppgitt deg som en aktuell journalist å intervju, og hvis det er i orden for deg, vil vi gjerne gjennomføre intervjuet nå. Hvis ikke, vil vi gjerne avtale et tidspunkt hvor det passer bedre.

Vanligvis tar intervjuet mellom 20-25 minutter. Dersom du må avbryte før vi er ferdige, vil vi gjerne avtale ny tid for å avslutte intervjuet.

I informasjonsbrevet vi har sendt til deg eller din redaktør står det nærmere om hvordan vi behandler opplysningene vi samler inn. Har du mottatt og lest dette brevet?

DERSOM IO SVARER NEI:

Vi skal sende deg en kopi av brevet i dag, men for at du skal kunne ta stilling til denne informasjonen før vi starter intervjuet, vil jeg nå lese deler av innholdet for deg:

*“Det er frivillig å delta, men for at vi skal få gode resultater er det viktig at så mange som mulig av de utvalgte mediene blir med. **Intervjueren og alle andre som arbeider i Statistisk sentralbyrå har taushetsplikt.** Opplysningene vil bli behandlet etter lovbestemte regler (jfr. personregisterloven og Datatilsynets rammekonsesjon for Statistisk sentralbyrå), og det forutsettes godkjenning av undersøkelsen fra Justisdepartementet. Vi vil aldri offentliggjøre eller videreformidle opplysninger om hva den enkelte har svart.”*

Da spør jeg deg igjen: er det i orden for deg at vi gjennomfører intervjuet nå?

Om personvernproblematikk

Jeg skal først stille deg noen spørsmål som dreier seg om personvern generelt. Deretter vil jeg spørre om din bruk av Datatilsynet og ditt syn på Datatilsynet.

Da starter vi med de generelle spørsmålene.

1.1 Mener du grensene for det vi kan kalle privatlivets fred har flytta seg de siste årene?

1.2 DERSOM JA OVENFOR: På hvilke måte (har grensene flytta seg)?

1.3 DERSOM JA OVENFOR: Hva mener du er årsaken(e) til dette?

2. Er dagens lover og regler som beskytter personvernet for svake, for strenge, eller stort sett slik de bør være?

1. for svake
2. for strenge
3. stort sett slik de bør være
4. har ingen mening om spørsmålet

2.1 Er det et område du spesielt vil trekke frem, der du mener personvernreglene er for svake?

2.2 Er det et område du spesielt vil trekke frem, der du mener personvernreglene er for strenge?

3. Hvor ligger utfordringene på personvernområdet i dag?

Bruk av Datatilsynet

4. I hvilke sammenhenger er du i kontakt med Datatilsynet?

5. Hvor mange ganger vil du anslå at du selv har tatt initiativet til kontakt med Datatilsynet i løpet av de siste tolv månedene?

6. På hvilke måte får du vanligvis informasjon fra Datatilsynet?

1. TELEFONSAMTALER / ANNEN DIREKTE KOMMUNIKASJON
2. BRUKER JOURNALEN
3. TIDSSKRIFTET «SPOR»
4. HJEMMESIDER PÅ INTERNETT
5. ANDRE AVISER/RADIO/TV/MEDIER
6. ANNET
7. VET IKKE

DERSOM IKKE JOURNALEN NEVNES OVENFOR:

7.1 Bruker du Datatilsynets journal? (GÅ TIL 7.2)

7.1.A DERSOM NEI: Hvorfor ikke? (GÅ TIL 8)

7.2 Hvor ofte har du lest Datatilsynets journal de siste tolv månedene? Vil du si at du har lest den...

1. minst en gang i uka,
2. minst en gang i måneden,
4. minst en gang i halvåret,
5. eller minst en gang i året?
6. vet ikke

7.3 Bestiller du vanligvis dokumenter fra journalen...

1. hver gang du leser journalen,
2. annenhver gang,
3. eller sjeldnere?
4. vet ikke

7.4 Vil du si at du ofte, av og til eller sjelden får nye saker på grunnlag av journalen fra Datatilsynet?

1. OFTE
2. AV OG TIL
3. SJELDEN
4. VET IKKE

Vurdering av Datatilsynets oppgaver

8. Hva synes du om måten Datatilsynet ivaretar sine informasjonsoppgaver på?

9. Dersom du skal karakterisere Datatilsynet i forhold til andre statsetater, vil du si at Datatilsynet er mindre åpen, like åpen eller mer åpen ovenfor journalister?

1. MINDRE ÅPEN
2. LIKE ÅPEN
3. MER ÅPEN
4. VET IKKE

10. Prioriterer Datatilsynet de riktige oppgavene i arbeidet med personvernsspørsmål?

11. Hvilke områder bør Datatilsynet satse mer på?

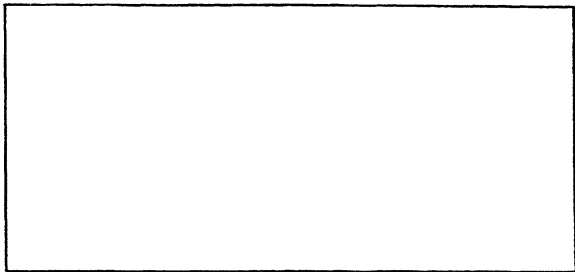
12. Til slutt har jeg et spørsmål som går mer direkte på journalister og personvern. Tas det tilstrekkelig hensyn til personvern i det daglige redaksjonelle arbeidet?

Takk for at du ville delta! Resultatene av denne undersøkelsen, sammen med resultatene av telefonundersøkelsen, vil bli offentliggjort i begynnelsen av juli.

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 97/5 Å. Cappelen: SSBs arbeid med investeringsrelasjoner: erfaringer og planer. 15s.
- 97/6 E. Gulløy, S. Blom og A.A. Ritland: Levekår blant innvandrere 1996: Dokumentasjonsrapport med tabeller. 205s.
- 97/7 S. Blom og A.A. Ritland: Levekår blant innvandrere 1996: Del 2: Tabeller for nordmenn. 1997. 222s.
- 97/8 T.C. Mykkelbost: Resultater fra brukerundersøkelse i forbindelse med NOS 306: Utslipp til luft i norske kommuner 1993. 21s.
- 97/9 H.M. Teigum: Omnibusundersøkelsene 1996: Dokumentasjonsrapport. 136s.
- 97/10 P.O. Lande og T. Heimdal: GERIX START: System- og brukardokumentasjon. 49s.
- 97/11 A. Barstad: Frihetens århundre? Levekår i Norge i et 100-årsperspektiv. 37s.
- 97/12 G. Sparby: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1992: Dokumentasjon. 101s.
- 97/13 V. Pedersen: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1993: Dokumentasjon. 94s.
- 97/14 V. Pedersen: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994: Dokumentasjon. 93s.
- 97/15 Metodevalg og kostnader ved etablering og drift av et boligregister. 29s.
- 97/16 K. Vassenden: Innvandererstatistikkprosjektet: Styringsgruppas evaluering. 34s.
- 97/17 E. Heilund, A.M.K. Holmøy, A.C. Steen og B.L. Western: Beregning av vekter til inntekts- og formuesundersøkelsene 1994. 30s.
- 97/19 H.M. Teigum: Verdiundersøkelsen 1996: Dokumentasjonsrapport. 84s.
- 97/20 T. Ouren og T. Vik: Prosjektrapport: Voksenopplæringsprosjektet 1995-1996. 24s.
- 97/21 S. Hansen og T. Skoglund: Beregning av sysselsetting og lønn i nasjonalregnskapet. 36s.
- 97/22 H. Lövkvist: Standardiserte rater - en metodebeskrivelse med eksempler fra dødsårsaksstatistikken. 45s.
- 97/23 T. Vik og T. Ouren: Voksenopplæringsprosjektet: Dokumentasjon av databasen og rutiner. 34s.
- 97/24 A.S. Andersen: Gerix-data: Gir de grunnlag for å vurdere inntektssystemet for kommunene? 58s.
- 97/25 Ø. Amundrud og I. Tuveng: Utredning av utvalgsplan for sentral sykefraværstatistikk. 36s.
- 97/26 J. Lyngstad: Innvandereres demografi og levekår. 38s.
- 97/27 L. Rogstad, P. Schøning, M.V. Dysterud og S. Homstvedt: Arealstatistikk i Norge: Resultater fra en brukerundersøkelse. 30s.
- 97/28 H.N. Næsheim og I. Tuveng: Muligheter for å få yrkesdata i registerbaserte statistikker. 37s.
- 97/29 J. Rodriguez: Sesongjustering i praksis - en innføring: April 1997. 71s.
- 97/30 K-G. Lindquist: Database for energiintensive næringer: Tall fra industristatistikken. 17s.
- 97/32 A. Mathiassen: Valg og bruk av internasjonale statistikkilder. 14s.
- 97/33 L.T. Foss og A.C. Steen: Inntekts- og kostnadsundersøkelse for privatpraktiserende leger 1995: Dokumentasjon. 56s.
- 97/34 P.E. Gjedtjernet: Inntekts- og formuesundersøkelsen for selskaper skattlagt med hjemmel i petroleumsskatteloven for årene 1991, 1992 og 1993. Dokumentasjon. 41s.
- 97/35 A. Langørgen: Faktorer bak variasjoner i kommunal ressursbruk til pleie og omsorg. 19s.
- 97/36 S.E. Førre: Registerdataene i lys av industristatistikken. 21s.
- 97/37 K. Gimming: Virkninger på prisutviklingen på naturgass i Vest-Europa ved innføring av felles karbonavgift. 40s.

Notater

B Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Statistisk sentralbyrå

Oslo:
Postboks 8131 Dep.
0033 Oslo

Telefon: 22 86 45 00
Telefaks: 22 86 49 73

Kongsvinger:
Postboks 1260
2201 Kongsvinger

Telefon: 62 88 50 00
Telefaks: 62 88 50 30

ISSN 0806-3745

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway